

*Lana Ivičić • Mirna Dumičić
Ante Burić • Ivan Huljak*

Rezultati petoga HNB-ova anketiranja banaka

HRVATSKA NARODNA BANKA

Rezultati petoga HNB-ova anketiranja banaka

Lana Ivičić
lana.ivicic@hnb.hr

Mirna Dumičić
mirna.dumicic@hnb.hr

Ante Burić
ante.buric@hnb.hr

Ivan Huljak
ivan.huljak@hnb.hr

Za stajališta iznesena u ovom radu odgovorni su autori i ta stajališta nisu nužno
istovjetna službenim stajalištima Hrvatske narodne banke.

HRVATSKA NARODNA BANKA

kolovoz 2008.

Izdaje:

Hrvatska narodna banka
Direkcija za izdavačku djelatnost
Trg hrvatskih velikana 3, 10002 Zagreb
Telefon centrale: 4564-555
Telefon: 4565-006
Telefaks: 4564-687

Web-adresa:

www.hnb.hr

Glavni urednik:

dr. sc. Evan Kraft

Uredništvo:

mr. sc. Ljubinko Jankov
Gordi Sušić
mr. sc. Maroje Lang
dr. sc. Boris Vujčić

Urednica:

mr. sc. Romana Sinković

Grafički urednik:

Božidar Bengesz

Lektorica:

Marija Grigić

Tisak:

Kratis d.o.o., Zagreb

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korištenja podataka obvezno navedu izvor.

Tiskano u 400 primjeraka

ISSN 1332-2168

Rezultati petoga HNB-ova anketiranja banaka

Lana Ivičić, Mirna Dumičić, Ante Burić i Ivan Huljak

Sažetak

Tijekom travnja i svibnja 2007. godine tim istraživača Hrvatske narodne banke proveo je peto po redu veliko anketiranje banaka koje posluju u Republici Hrvatskoj kako bi se prikupile ocjene i stavovi bankara o trenutačnom stanju i kretanjima u hrvatskom bankarstvu i u njegovu okružju. Banke su se u 2005. i 2006. godini jednako posvetile financiranju stanovništva i trgovačkih društava te su u uvjetima i dalje snažne tržišne utakmice, uz ograničenje inozemnog zaduživanja i kreditnog rasta, uložile znatne napore kako bi zadržale svoju profitabilnost na visokoj razini. Rezultati ankete upućuju na to kako se u 2008. i 2009. godini može očekivati ponovno fokusiranje na sektor stanovništva te daljnje proširivanje ponude proizvoda i usluga na koje se naplaćuju naknade. Predviđa se i nastavak procesa konsolidacije bankarskog tržišta, ali bi on mogao biti umjereniji nego u prethodnih nekoliko godina.

JEL: D21; G21; G34; P34

Ključne riječi: banke, Hrvatska, tržišna utakmica, konsolidacija

Sadržaj

1. Uvod.	1
2. Monetarna politika i strateško usmjerenje banaka	2
Razvoj bankarskog sektora i tržišno pozicioniranje banaka	7
3. Poslovna politika i praksa banaka	9
4. Upravljanje rizicima	15
Kreditni rizik	16
Operativni rizik.	17
Ostali rizici	18
5. Međunarodno, financijsko i institucionalno okruženje	20
Proces približavanja EU	20
Razvoj ostalih financijskih posrednika na hrvatskom tržištu	22
Razvoj tržišta vrijednosnih papira	24
Kretanja na novčanom tržištu	25
Kretanja na tržištu nekretnina	27
Pravosudni sustav	28
6. Zaključak	29
Literatura	30
Dodatak 1. Pitanja i odgovori iz prvog dijela ankete	32

1. Uvod

U travnju i svibnju 2007. istraživački tim Hrvatske narodne banke proveo je peto po redu veliko anketiranje hrvatskih banaka s ciljem prikupljanja onih podataka, razmišljanja, stavova i predviđanja bankara koji se ne prikupljaju u sklopu redovitog izvješćivanja središnje banke. U anketi su analizirana kretanja u bankarskom sektoru u razdoblju od prethodne ankete (provedene 2004.) do početka 2007. godine te očekivanja bankara za 2008. i 2009. godinu.

Prethodna HNB-ova anketa (Galac i Dukić, 2004.) istražila je trendove u razvojnoj fazi bankarskog sektora od 2002. do 2004., koju su obilježili snažan kreditni rast i znatno neto zaduživanje banaka u inozemstvu. Predviđajući nastavak kreditne ekspanzije banaka, Hrvatska narodna banka zabrinula se zbog njezinih mogućih negativnih posljedica te je reagirala uvođenjem sustavnih mjera s ciljem usporavanja rasta plasmana banaka i inozemnog duga. Osim usmjerenosti na usporavanje rasta inozemne zaduženosti, monetarnu politiku u 2005. i 2006. godini obilježilo je i uvođenje novih i fleksibilnijih instrumenata, među kojima je najvažnije spomenuti obratne repo aukcije s trezorskim zapisima Ministarstva financija, koje su bankama omogućile bolje upravljanje likvidnošću. Uz to, tijekom 2006. izmijenjen je i dopunjen niz propisa iz područja bonitetne regulative s ciljem smanjenja rizika u uvjetima pojačanoga kreditnog rasta, a najvažnija posljedica ovih promjena bila je pojačana dokapitalizacija banaka. Unatoč spomenutim mjerama monetarne politike banke su u stabilnom monetarnom i makroekonomskom okružju uz visoku dobit te znatan rast domaćih izvora sredstava ipak nastavile snažnu kreditnu aktivnost.

Jaka tržišna utakmica među bankama nastavila se i na aktivnoj, ali sve više i na pasivnoj strani poslovanja. Uz to, nebankarski financijski posrednici u ovom su razdoblju prvi put počeli ozbiljno konkurirati bankama, osobito u prikupljanju sredstava stanovništva, čemu su pogodovali pozitivni trendovi na domaćem tržištu kapitala. Posljedično, udio imovine banaka u ukupnoj imovini financijskog sustava smanjio se ispod 80%, a najznačajniji porast ostvarili su otvoreni investicijski fondovi i obvezni mirovinski fondovi, dok su udjeli društava za osiguranje, stambenih štedionica i zatvorenih investicijskih fondova nastavili stagnirati. Banke su poduzele niz mjera kako bi zadržale svoju profitabilnost na visokoj razini: restrukturirale su svoje izvore sredstava, aktivno poticale domaću štednju, te se u još većoj mjeri okrenule nekamatnim prihodima i necenovnom natjecanju.

U skladu s opisanim kretanjima glavne teme petoga velikog anketiranja banaka bile su: monetarna politika i nastavak kreditne ekspanzije banaka uz znatno inozemno zaduživanje, inovacije u poslovnoj politici i praksi banaka te u ponudi bankarskih proizvoda i usluga, utjecaj promjena u institucionalnom i tržišnom okružju na poslovanje banaka te upravljanje rizicima u svjetlu daljnjih priprema za primjenu novih bazelskih pravila.

U anketi su dobrovoljno sudjelovale sve 33 banke koliko ih je poslovalo na dan 31. ožujka 2007. Pitanja u prvom dijelu ankete, koji je u pisanom obliku distribuiran poštom, zahtijevala su uglavnom kvantitativne odgovore, kao što je, primjerice,

ocjena važnosti različitih bankovnih poslova ili uspješnosti uvođenja novih proizvoda i usluga. Drugi dio istraživanja proveden je u razgovorima s predstavnicima banaka tijekom kojih su oni odgovarali na pitanja s kojima nisu bili unaprijed upoznati. Razgovori su vođeni s članovima uprave banke ili izvršnim direktorima zaduženim za područje poslovanja s poduzećima, za poslovanje sa stanovništvom, za poslove riznice i za poslove upravljanja rizicima. Uz odgovore na konkretna pitanja iz drugog dijela ankete, s ciljem poboljšanja komunikacije između banaka i središnje banke, poticane su i rasprave o drugim temama značajnim za hrvatski bankarski sektor.

Konačni rezultati dobiveni su objedinjavanjem odgovora iz prvoga i iz drugog dijela ankete, koji su, gdje je to bilo primjereno, ponderirani veličinom aktive svake banke. Rezultati ankete analizirani su u četiri tematski odvojena poglavlja koja slijede odmah nakon uvoda, a zaključak istraživanja dan je u šestom poglavlju. U dodatku ovom izvješću nalazi se tablični prikaz svih odgovora na pitanja postavljena u sklopu prvoga, kvantitativnog dijela ankete.

2. Monetarna politika i strateško usmjerenje banaka

U razdoblju između posljednje dvije ankete HNB je nastavio provoditi mjere kojima je osnovni cilj ublažiti negativan utjecaj rasta kreditnih plasmana banaka na daljnje povećanje inozemnog duga i manjak platne bilance te na kretanje cijena nekretnina i prekomjernu domaću potrošnju koja je izravno povezana s rastom uvoza. Pri tome se ponajprije oslanjao na mjere usmjerene na usporavanje rasta inozemnog zaduživanja poslovnih banaka pa je uvođio nove i prilagođavao postojeće instrumente monetarne politike nastojeći dodatno poskupiti njihovo inozemno zaduživanje. Osim toga, monetarnu politiku tijekom 2005. godine obilježilo je i uvođenje operacija na otvorenom tržištu, kojima je poslovnim bankama omogućeno da redovitim putem svakoga tjedna osiguraju potrebnu likvidnost za izvršenje svojih plaćanja, ali i da posuđenim sredstvima lakše reguliraju obvezu održavanja obvezne pričuve na računima kod središnje banke.

Mjera ograničavanja inozemnog zaduživanja banaka, uvedena 2004. u obliku granične obvezne pričuve na prirast inozemne pasive banaka, tijekom 2005. poštrena je povećanjem stope pričuve u dva navrata: u ožujku s 24% na 30% te u lipnju na 40%. Početkom 2006. stopa je uz proširenje osnovice za obračun podignuta na razinu od 55%. Središnja je banka u veljači 2006. godine uvela i posebnu obveznu pričuvu u visini 55% sredstava prikupljenih izdavanjem vrijednosnih papira. Motivacija za donošenje ove odluke bila je isključivanje mogućnosti da banke – prodajom vrijednosnih papira stranim bankama ili klijentima koji su se u tu svrhu zadužili u inozemstvu – izbjegnu plaćanje granične obvezne pričuve. Kako bi osigurale sredstva za financiranje kredita, banke su pristupile restrukturiranju svojih obveza: znatan dio svojih deviznih obveza zamijenile su kunskima uz valutnu klauzulu, za koje nisu bile obvezne održavati minimalno potrebna devizna potraživanja. Stoga je središnja banka u rujnu 2006. izmijenila Odluku o minimalno potrebnim

deviznim potraživanjima i u ukupne devizne obveze prema novoj definiciji uključila i kunske obveze s valutnom klauzulom Unatoč spomenutim mjerama u 2006. godini rast plasmana banaka se ubrzao, što je središnju banku primoralo da, uz mjere kojima se do tada koristila, pribjegne mjeri obveznog upisivanja blagajničkih zapisa HNB-a za banke čiji će porast kredita u 2007. godini premašivati stopu rasta od 12%, a stopa obveznog upisa blagajničkih zapisa iznosila je 50%. Prilagodbu instrumenata monetarne politike tijekom 2006. pratila je i izmjena i dopuna više propisa iz područja bonitetne regulative, pa su tako u drugom polugodištu te godine izmijenjene i Odluka o klasifikaciji plasmana i potencijalnih obveza banaka i Odluka o adekvatnosti kapitala banaka. Najvažnije dopune bile su određivanje valutno induciranoga kreditnog rizika kao sastavnog dijela kreditnog rizika te uvođenje pondera rizika za potraživanja banka u stranoj valuti ili uz valutnu klauzulu prema dužnicima koji imaju neusklađenu deviznu poziciju.

Kako su mjere središnje banke osjetno utjecale na poslovanje banaka u razdoblju od 2005. do 2007. godine, mnoga su pitanja iz područja strategije i poslovne politike banaka u sklopu ove ankete bila usmjerena upravo na njih. Razlike u odgovorima između velikih i malih banaka, odnosno banaka u stranome i domaćem vlasništvu bile su donekle i očekivane. Iako su svjesne da je upravo bankarski sektor posljednjih godina najveći generator vanjskih neravnoteža, male banke najčešće su izražavale nezadovoljstvo neselektivnošću monetarnih i bonitetnih mjera, u smislu da one jače pogađaju manje banke koje još nisu prošle razdoblje ekspanzije poslovanja.

Banke su uglavnom svjesne motivacije središnje banke za donošenje takvih mjera te dobrim dijelom i same smatraju da su pokazatelji inozemnog duga i platne bilance zabrinjavajući. S druge strane, većina banaka s više od 75% aktive bankarskog sektora drži da godišnja stopa kreditnog rasta veća od 20% ne ugrožava stabilnost hrvatskoga financijskog sustava, dok su stavovi banaka oko rasta ukupne zaduženosti svih sektora po stopama većim od 10% godišnje različiti: 20 banaka s 37% aktive sektora drži da je takav rast opasan, dok preostale banke smatraju da ipak nije.

Tablica 1. Smatrate li godišnju agregatnu stopu kreditnog rasta banaka veću od 20% opasnom za stabilnost hrvatskoga financijskog sustava?

	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Da	15	45	25
2. Ne	17	52	75

Izvor: HNB-ova anketa 2007.

Stavovi banaka o snažnom kreditnom rastu od 2004. do 2006. godine prilično se razlikuju ovisno o tome je li riječ o većim, odnosno manjim bankama. Tako veće banke drže da su one samo posrednici koji nastoje zadovoljiti veliku potražnju za kreditima (osobito stanovništva), a da bi to mogle financirati, zadužuju se u inozemstvu. Prema njihovom mišljenju mjere bi donijele znatno bolje rezultate kada bi i monetarna i fiskalna politika djelovale zajedno, i to na sve sektore, a ne samo na bankarski.

Tablica 2. Smatrate li godišnju stopu rasta ukupne inozemne zaduženosti svih sektora veću od 10% opasnom za stabilnost hrvatskoga financijskog sustava?

	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Da	20	61	37
2. Ne	12	36	62

Izvor: HNB-ova anketa 2007.

Sredinom prvog polugodišta 2007. gotovo polovina banaka, među kojima su sve velike te neke srednje banke, procijenila je godišnju stopu rasta plasmana od 12% dostatnom te im mjera obveznog upisivanja blagajničkih zapisa HNB-a za banke čiji će porast kredita u 2007. godini premašivati stopu rasta od 12% nije značila stvarno ograničenje.

Odgovori banaka o utjecaju granične obvezne pričuve na njihovo poslovanje ponajviše su ovisili o strukturi izvora sredstava banaka. Ta je mjera prije svega utjecala na profitabilnost poslovanja banaka, a njezine su posljedice najviše osjetile velike banke, koje su sve u vlasništvu stranih banaka i koje su se obilato koristile inozemnim izvorima sredstva. Mjerom su pogođene i male banke koje je preuzeo strani vlasnik i koje su planirale agresivni rast financirati povoljnim zaduživanjem kod banaka majki. Naime, ona je znatno poskupila strane izvore financiranja, a kao odgovor na nju banke su se okrenule domaćim izvorima što je dovelo do usporavanja rasta njihova zaduživanja u inozemstvu. Neke je banke podizanje stope izdvajanja na 55% u 2006. potaknulo na dokapitalizaciju te na jače okretanje profitabilnijim poslovima kao što su financiranje stanovništva, pri čemu su velike banke svoje veće korporacijske klijente upućivale izravno bankama majkama. Uz to, nekoliko banaka tvrdilo je da je poskupljenje izvora financiranja uvođenjem ove mjere jedan od uzroka zaustavljanja višegodišnjeg trenda pada aktivnih kamatnih stopa banaka. Samo je nekoliko manjih banaka zbog ove mjere ograničilo svoju kreditnu aktivnost. Unatoč tome, motivirane zauzimanjem što većih tržišnih udjela, banke su se u 2005. i 2006. godini nastavile financirati sredstvima iz inozemstva nauštrb smanjenoj profitabilnosti takvog financiranja.

Posebna obvezna pričuva većinu banaka nije posebno pogodila jer i nisu planirale izdavati dužničke vrijednosne papire. Međutim, četiri velike banke zbog ove su mjere ipak odustale od planiranja ili vrednovanja oportuniteti izdavanja dužničkih vrijednosnih papira. Samo je jedna banka, koja je s procesom izdavanja obveznica započela prije donošenja mjere, njome bila snažnije pogođena jer se proces izdavanja nije mogao zaustaviti, pa je imala nepredviđene troškove. Nekoliko banaka izrazilo je strah da će ova mjera usporiti daljnji razvoj hrvatskog tržišta kapitala, što je malo vjerojatno s obzirom na to da su planirani kupci takvih vrijednosnih papira trebale biti uglavnom banke majke hrvatskih banaka, odnosno ti vrijednosni papiri nisu bili primarno namijenjeni trgovanju na domaćem tržištu kapitala. U razdoblju do 2009. neke se banke ipak planiraju financirati izdavanjem dužničkih vrijednosnih papira: četiri banke (s 42% ukupne aktive bankarskog sektora) planiraju hrvatska, a tri banke (s 18% aktive bankarskog sektora) europska izdanja obveznica. Uz to, neke banke na tržištu kapitala financirat će se i kratkoročno, pa tako četiri banke (s udjelom u ukupnoj aktivni bankarskog sektora od 18%) planiraju izdavati

komercijalne zapise u kunama, a dvije (s 18% aktive) u eurima.

Gotovo sve banke smatraju da je postotak minimalno potrebnih deviznih potraživanja od 32% previsok, a nekoliko njih smatra i da je valutni rizik u Hrvatskoj precijenjen te da nije ozbiljna opasnost za bankarski sektor. Banke se pritom prije svega pouzdaju u politiku stabilnog deviznog tečaja kune prema euru koju provodi HNB, pa se tek nekoliko njih aktivno štiti od izloženosti izravnom i valutno induciranom kreditnom riziku (VIKR-u)¹. Međutim, znatno veći utjecaj od postotka minimalno potrebnih deviznih potraživanja na poslovanje banaka imalo je širenje osnovice za izračun ove obveze kada su u nju uključeni instrumenti s valutnom klauzulom. Nakon toga su se banke od depozita s valutnom klauzulom okrenule čistim kunskim depozitima, što je najjače pogodilo one koje su do tada intenzivno poticale kunsku štednju s valutnom klauzulom, pa su bile prisiljene mijenjati poslovnu strategiju u relativno kratkom roku. Nekoliko banaka izjavilo je i da su zbog ove mjere smanjile kreditnu aktivnost jer su morale više sredstava izdvojiti za održavanje propisane minimalne devizne likvidnosti.

Izmjena Odluke o klasifikaciji plasmana i potencijalnih obveza banaka i Odluke o adekvatnosti kapitala banaka prema izjavama većine banaka nije jače utjecala na njihovo tekuće poslovanje. Ona je uglavnom utjecala na jednokratno smanjenje adekvatnosti kapitala banaka, pri čemu na male i dio srednjih banaka nije previše utjecala jer je njihova stopa adekvatnosti ionako bila prilično iznad zakonom propisane granice. Samo je kod jedne male banke došlo do znatnog smanjenja adekvatnosti kapitala, zbog čega je morala biti dokapitalizirana, što je na koncu rezultiralo njezinom prodajom. Neke su velike banke dokapitalizirane (iako to nije bilo primarno prouzročeno promjenama ovih odluka), a većina banaka više se okrenula kunskom poslovanju.

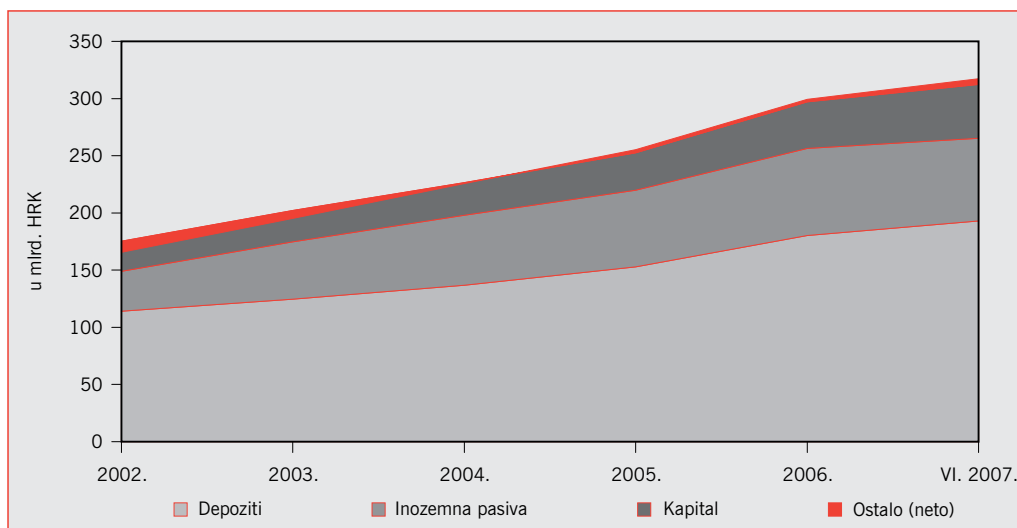
Spomenute izmjene regulative tijekom 2006. godine potaknule su snažnu dokapitalizaciju banaka: njihov je bilančni kapital na kraju 2006. godine bio za 33,8% veći nego na kraju prethodne godine, a na njegovo je povećanje najviše utjecao rast dioničkoga kapitala od 43,9%. Nakon dokapitalizacije 13 banaka tijekom 2006. godine, 17 banaka, kako pokazuju rezultati ankete, namjerava se dokapitalizirati u 2007., 11 banaka u 2008. te četiri banke u 2009. godini, pri čemu nekoliko banaka planira dokapitalizaciju u više koraka tijekom nekoliko uzastopnih godina. Proces dokapitalizacije banaka, osim prilagodbe mjerama središnje banke, imao je i strateške motive jer su neke banke svoj kapital povećale kako bi mogle nastaviti s kreditnom ekspanzijom.

Suočene s restriktivnim mjerama HNB-a i u nastojanju da dodatno ubrzaju kreditni rast i tako zadrže ili povećaju svoje udjele na tržištu, poslovne su banke u 2006. godini poduzele niz aktivnosti kako bi osigurale izvore za financiranje svojih plasmana. Uz zaduživanje u inozemstvu, osnovu za kreditnu aktivnost banaka činila su sredstva pristigla za njihovu dokapitalizaciju i depoziti stanovništva i poduzeća. Naime, kako su mjere središnje banke u 2006. godini, uz rast europ-

¹ Upravo je takav stav banaka potaknuo HNB na prilagodbu propisa iz područja bonitetne regulative koja je opisana u sljedećem odlomku.

skih kamatnih stopa, dodatno poskupile inozemne izvore financiranja, poslovne su banke aktivno poticale štednju domaćih sektora.

Slika 1. Struktura pasive banaka

Izvor: HNB

Tako je samo 13 banaka s ukupnim udjelom u aktivi bankarskog sektora od 4% (dakle, radi se o malim bankama) navelo da se ne koristi inozemnim izvorima financiranja. Kao i u prethodnoj anketi, preostale banke ponovile su dva najčešće isticana razloga za inozemno financiranje: neprikladnu ročnu strukturu domaćih depozita zbog koje se za dugoročne plasmane moraju oslanjati gotovo isključivo na inozemne izvore ističe 15 banaka (s udjelom u aktivi bankarskog sektora od 94%), dok je prema mišljenju 13 banaka (s udjelom u ukupnoj aktivi bankarskog sektora od 74%) rast domaćih depozita nedovoljno brz da bi pratio zacrtani rast plasmana banke. Dio banaka je kao razloge za financiranje iz inozemstva naveo i veću stabilnost takvih izvora u usporedbi s domaćim izvorima financiranja (8 banaka s udjelom u ukupnoj aktivi od 40%) te to što su inozemni izvori do sada bili cjenovno povoljniji (6 banaka s udjelom u ukupnoj aktivi od 6%).

Tablica 3. Zašto se koristite inozemnim izvorima da biste financirali svoje plasmane?

	Broj odgovora	% broja	% aktive
Ročna struktura domaćih depozita je neprikladna	15	45	94
Rast domaćih depozita je prespor	13	39	73
Inozemni izvori su stabilniji (manje kolebljivi)	8	24	40
Inozemni izvori su jeftiniji	6	18	6
Ne koristimo se inozemnim izvorima financiranja	13	39	4
Matica ima viškove sredstava koje želi profitabilno investirati	1	3	0

^a Dopušteno je zaokružiti više ponuđenih odgovora.

Izvor: HNB-ova anketa 2007.

Nove mogućnosti financiranja banaka donijet će Zakon o sekuritizaciji, koji bi prema najavama u saborsku proceduru trebao ući u 2008. Iako su mišljenja o utjecaju sekuritizacije na dinamiku i razinu inozemnog duga Republike Hrvatske

i nadalje podijeljena, nedvojbeno je da će ona pozitivno utjecati na daljnji razvoj hrvatskog tržišta kapitala. Velike banke u pravilu su vrlo zainteresirane za sekuritizaciju svoje aktive, prije svega stambenih i hipotekarnih kredita, ali će s konkretnim planovima pričekati donošenje Zakona. Male i većina srednjih banaka o tome još uvijek ne razmišljaju jer samo rijetke od njih posjeduju skup dugoročnih potraživanja koji bi bio pogodan za sekuritizaciju.

Razvoj bankarskog sektora i tržišno pozicioniranje banaka

Na kraju prvog polugodišta 2007. godine u Hrvatskoj je poslovalo šest velikih, četiri srednje i 23 male banke, a njihovi udjeli u ukupnoj aktivi bankarskog sektora iznosili su 79,8%, 12,4%, odnosno 7,8%. Od toga je njih 17 bilo u domaćem, a 16 u stranom vlasništvu, s time da je udio stranih banaka u ukupnoj aktivi svih banaka na kraju lipnja 2007. iznosio čak 90,8%. Na pitanje o optimalnoj strukturi bankarskog sektora većina sudionika ankete (20 banaka s ukupno 93% aktive bankarskog sektora) odgovorila je kako je sadašnji broj banaka još uvijek nešto veći od optimalnoga, pa dominiraju predviđanja da će doći do daljnje konsolidacije bankarskog sektora i da će se broj banaka nastaviti smanjivati, što je u skladu sa svjetskim trendovima i kretanjima u regiji.

Tablica 4. Vlasnička struktura banaka i udio njihove aktive u ukupnoj aktivi bankarskog sektora, na kraju razdoblja

	XII. 2003.		XII. 2004.		XII. 2005.		XII. 2006.		VI. 2007.	
	Broj banaka	Udio	Broj banaka	Udio	Broj banaka	Udio	Broj banaka	Udio	Broj banaka	Udio
Domaće vlasništvo	22	9,0	22	8,7	20	8,7	18	8,9	17	9,2
Domaće privatno vlasništvo	20	5,6	20	5,6	18	5,3	16	4,9	15	4,7
Domaće državno vlasništvo	2	3,4	2	3,1	2	3,4	2	4,0	2	4,5
Strano vlasništvo	19	91,0	15	91,3	14	91,3	15	91,1	16	90,8
Ukupno	41	100,0	37	100,0	34	100,0	33	100,0	33	100,0

Izvor: HNB

Većina banaka procjenjuje da će do kraja 2009. godine uspjeti samostalno opstati na tržištu. Velike banke uglavnom vjeruju u samostalan opstanak uz vrlo malu mogućnost spajanja sa stranom bankom ili preuzimanja od strane banke; srednje banke uz samostalan opstanak ističu mogućnost spajanja s nekom domaćom bankom, dok male banke kao najvjerojatnije scenarije, uz samostalan opstanak, navode preuzimanje od domaće ili strane banke. Ovakvi odgovori pokazuju da proces konsolidacije na hrvatskom bankarskom tržištu, iako osjetno usporen, još nije sasvim završen, pa se u 2008. i 2009. godini može očekivati daljnje smanjenje broja banaka u Hrvatskoj.

Neki bankari smatraju da će hrvatski bankarski sektor u budućnosti činiti desetak većih univerzalnih banaka koje će biti usko povezane s malim bankama specijaliziranim za pojedine vrste poslova. Dio sudionika ankete upravo nepostojanje specijaliziranih banaka ističe kao jedan od problema koji bi trebalo riješiti u srednjoročnom razdoblju, u čemu vide vrlo dobru priliku za jačanje tržišne uloge

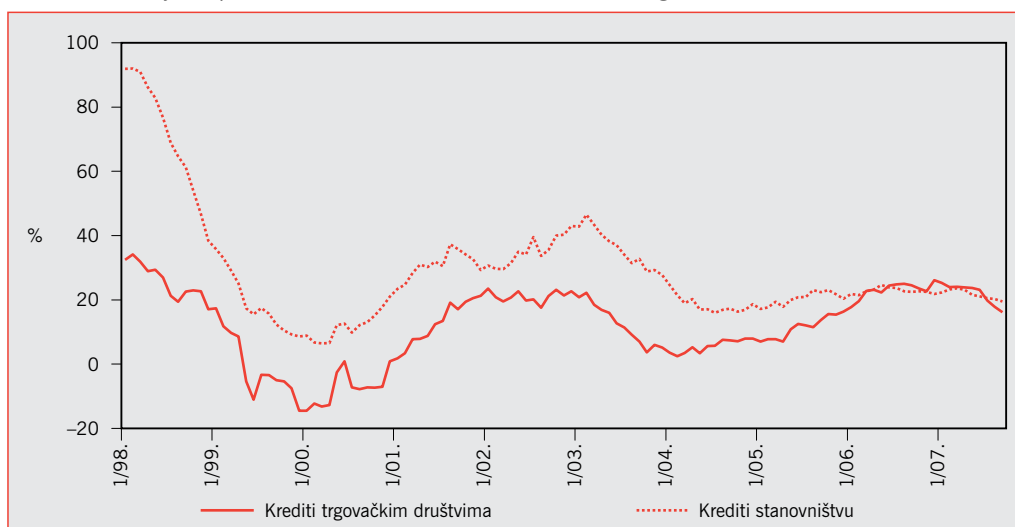
nekih malih banaka. Što se tiče veličine banaka, općeniti je stav da na tržištu ima mjesta i za velike i za male banke. Međutim, mnoge su srednje i male banke izrazile nezadovoljstvo i zabrinutost zbog, po njihovu mišljenju, prevelikog udjela stranih banaka na domaćem tržištu, koje već godinama upravljaju s više od 90% aktive hrvatskoga bankarskog sektora, te smatraju da bi preostale domaće banke trebalo zadržati u domaćem vlasništvu. Bankari koji u sadašnjoj vlasničkoj strukturi ne vide problem (uglavnom je riječ o velikim bankama) drže da su strane banke znatno pridonijele kvaliteti hrvatskog bankarstva i razvoju ostatka domaće financijske industrije, te da ih, sve dok dobro i kvalitetno posluju, ne bi trebalo smatrati prijetnjom domaćoj ekonomiji. Tome u prilog ide i činjenica da je bankarski sektor jedan od najnaprednijih dijelova domaćega gospodarstva, a banke su gotovo jednoglasne u ocjeni da je tome (uz sanaciju banaka) najviše pridonijela vlasnička transformacija iz državnoga u privatno, odnosno još više iz domaćega u strano vlasništvo, koja je dovela do akumulacije velike količine znanja i kvalitetnijeg upravljanja. No glede utjecaja tako snažnoga i razvijenoga bankarskog sektora na razvoj ostatka gospodarstva mišljenja su podijeljena. Dio banaka, prije svega onih velikih, smatra da je bankarski sektor vrlo pozitivno utjecao na razvoj ostalih dijelova gospodarstva jer su banke kao posrednici između ponude i potražnje osiguravale likvidnost gospodarstva, uvele na tržište niz novih proizvoda i usluga, pridonijele smanjenju sive ekonomije te izravno ili neizravno omogućile otvaranje novih radnih mjesta. S druge pak strane postavlja se pitanje jesu li banke mogle učiniti i mnogo više za razvoj domaćega gospodarstva, s obzirom na to da su se one ipak ponajprije vodile interesima svojih vlasnika, kojima je, u pravilu, na prvom mjestu bila profitabilnost, što je rezultiralo poticanjem potrošnje i uvoza nauštrb proizvodnje. Tako mnogi sudionici ankete predbacuju većim bankama u stranom vlasništvu da su zbog intenzivnog financiranja potrošnje utjecale na razvoj danas vrlo izraženoga potrošačkog mentaliteta građana.

Strateški ciljevi banaka u pogledu geografske diversifikacije poslovanja otkrivaju da banke koje posluju u Republici Hrvatskoj većinom nemaju planova širenja izvan države, s iznimkom nekih velikih banaka koje, prateći svoje inozemne vlasnike, dio svoga poslovanja planiraju prenijeti i u susjedne države. Ograničavanje banaka na poslovanje unutar države razumljivo je ako se uzme u obzir da su sve velike i neke srednje banke dio europskih bankarskih grupacija koje već posluju na tržištima susjednih država. Gotovo sve male banke, koje su do sada poslovale uglavnom u jednoj ili dvije regije, namjeravaju zadržati istu pokrivenost navodeći svoju veličinu kao osnovni razlog za takvu odluku. Ipak, neke manje banke planiraju u srednjoročnom razdoblju svoje poslovanje proširiti i na grad Zagreb s okolicom gdje je koncentriran najveći gospodarski potencijal i kupovna moć te na veće gradove na obali.

3. Poslovna politika i praksa banaka

Odgovori banaka iz posljednje HNB-ove ankete iz 2004. godine upućivali su na zaokret u strateškom usmjerenju banaka prema poslovanju sa sektorom trgovačkih društava, iako takvi rezultati u to vrijeme nisu bili u skladu sa statističkim podacima o iznosima i stopama rasta plasmana banaka stanovništvu i društvima. Međutim, sredinom 2005. godine rast plasmana društvima zaista je znatno ubrzan, pa su godišnje stope rasta tih plasmana već početkom 2006. sustigle godišnje stope rasta plasmana stanovništvu, a u drugoj su ih polovini godine čak i nadmašile. Prema rezultatima najnovije ankete, velike i srednje banke uglavnom su i dalje podjednako orijentirane i na stanovništvo i na trgovačka društva, dok su male banke u tom pogledu izabrale različite strategije: od potpune usmjerenosti na stanovništvo (osobito banke koje su prethodno poslovale kao štedionice) pa do pretežnog poslovanja s društvima (najčešće banke koje su se pozicionirale kao tzv. druga banka malim i srednjim poduzećima u svojoj regiji).

Slika 2. Godišnje stope rasta bankovnih kredita stanovništvu i trgovačkim društvima

Izvor: HNB

Sudeći prema očekivanjima anketiranih bankara, rast tržišta bankovnih usluga u 2008. godini zasnovat će se podjednako i na stanovništvu i na trgovačkim društvima. Naime, 14 banaka koje raspolažu s 87% aktive bankarskog sektora od stanovništva očekuju približno istu potražnju za bankovnim kreditima, dok neke manje banke (njih 15, koje raspolažu s 12% imovine bankarskog sektora) očekuju nešto veću potražnju. Očekivana potražnja trgovačkih društava za kreditima nešto je drugačija: 21 banka koja raspolaže sa 64% imovine bankarskog sektora očekuje veću potražnju društava za bankovnim kreditima, a 11 banaka s 36% aktive bankarskog sektora očekuje da će ona biti približno jednaka kao i danas. Ovakvi odgovori pokazuju da bankari očekuju nastavak rasta kreditnog tržišta po otprilike jednakim stopama kao i do sada.

Tablica 5. Kakvu potražnju trgovačkih društava i stanovništva za bankovnim kreditima očekujete u 2008. – 2009.?

	Trgovačka društva			Stanovništvo		
	Broj odgovora	% broja	% aktive	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veću	2	6	1	2	6	1
2. Nešto veću	19	58	63	15	45	12
3. Podjednaku	11	33	36	14	42	87
4. Nešto manju	0	0	0	1	3	0
5. Mnogo manju	0	0	0	0	0	0

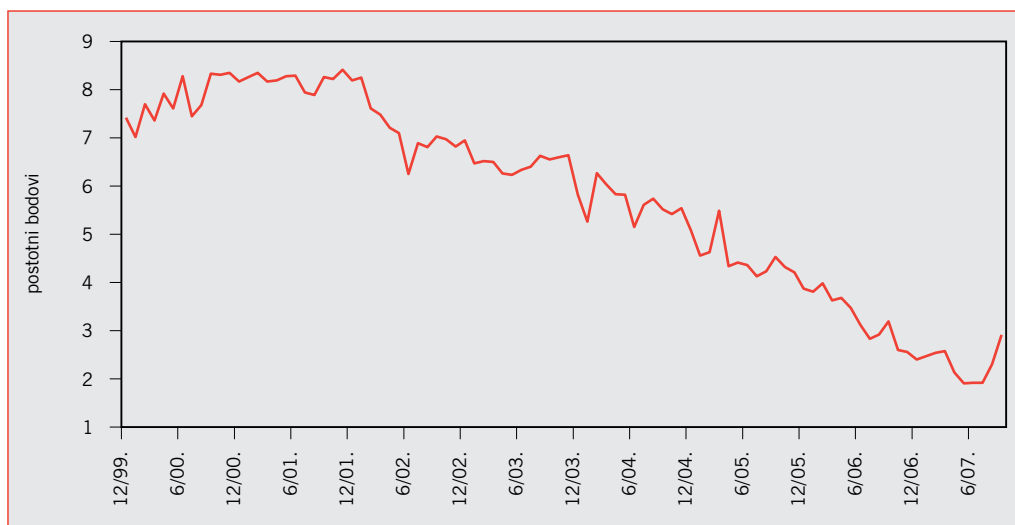
Izvor: HNB-ova anketa 2007.

Međutim, mjere središnje banke s kraja 2006. usmjerene k usporavanju prekomjernoga kreditnog rasta i smanjenju s tim povezanih vanjskih neravnoteža mogle bi utjecati na strukturu kredita banaka prema sektorima: do 2009. banke predviđaju nešto veći udio kredita stanovništvu, dok bi se udio kredita trgovačkim društvima mogao blago smanjiti, i to najviše u segmentu financiranja velikih društava (koja lakše dolaze do alternativnih izvora sredstava), a udio kredita malim i srednjim društvima čak bi se mogao malo povećati. Ovakva strategija očekivana je s obzirom na to da su bankama plasmani stanovništvu vrlo profitabilan i siguran izvor prihoda. Međutim, sadašnja visoka razina zaduženosti stanovništva s obzirom na raspoloživi dohodak i početak korištenja informacija iz Hrvatskog registra obveza po kreditima (HROK) ipak su ograničenja nastavku ubrzanog rasta kredita tom sektoru.

Banke će veći dio prihoda pokušati ostvariti prihodima od naknada. Naime, s obzirom na smanjenje kamatnih prihoda zbog sužavanja razlika između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa tijekom posljednjih godina, banke već neko vrijeme rade na razvoju proizvoda i usluga s naknadama. Tako su, uz velike banke, u 2005. i 2006. godini i male i srednje banke počele razvijati internetsko bankarstvo, platni promet i kartično poslovanje, koje smatraju najvažnijim izvorima svojih nekamatnih prihoda. Uz to, prikupljeni odgovori otkrivaju da dobar dio banaka, koji to do tada nije, tijekom 2008. godine planira početi s prodajom polica osiguranja, poslovima investicijskog bankarstva, brokerskim i skrbničkim poslovima i privatnim bankarstvom, nastojeći u što većoj mjeri upotpuniti svoju paletu proizvoda i usluga.

Najvažnija kategorija poslova većini banaka i u razdoblju do 2009. godine ostat će kreditno-depozitni poslovi s privatnim nefinancijskim sektorima. Jednaku važnost banke su pripisale i obavljanju usluga platnog prometa u zemlji i s inozemstvom, u čemu se podudaraju ocjene svih banaka, neovisno o veličini. Tijekom 2008. godine velike i neke srednje banke jače će se usmjeriti na poslove vezane uz tržište kapitala (trgovanje za račun klijenata, upravljanje investicijskim portfeljima, investicijsko savjetovanje), dok malim bankama takvi poslovi uglavnom nisu toliko zanimljivi. Porast važnosti investicijskog bankarstva i sudjelovanja na tržištu kapitala razumljiva je strateška odluka većih banaka, koja se između ostalog zasniva i

Slika 3. Razlika između kamatnih stopa na dugoročne kredite stanovništvu i na devizne depozite

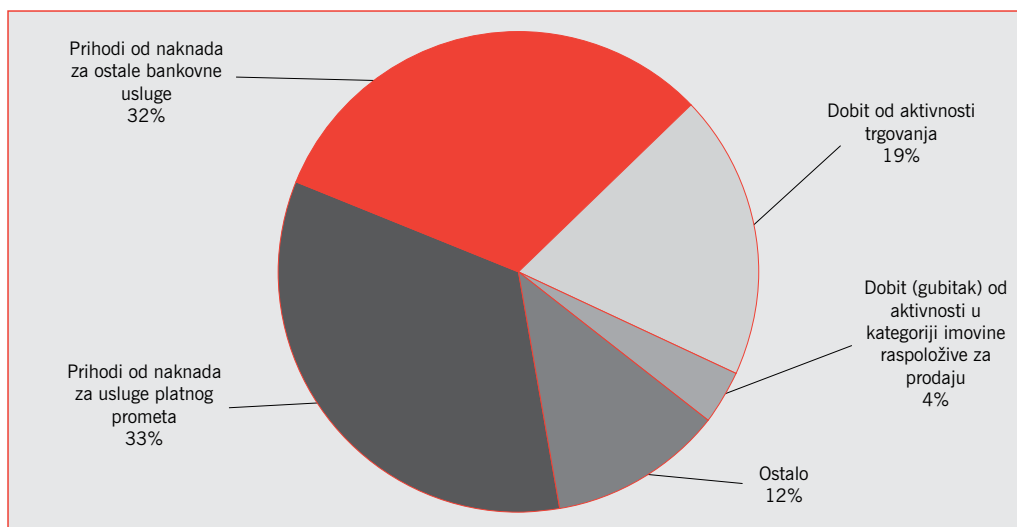
Izvor: HNB

na uglavnom natprosječnom uspjehu proizvoda i usluga u tom segmentu poslovanja, od kojih su, prema ocjeni banaka, najveći tržišni uspjeh polučili upravljanje investicijskim i mirovinskim fondovima te aranžiranje izdanja državnih i korporacijskih vrijednosnih papira.

U skladu s očekivanjima na tržištu prolaze osobno bankarstvo, privatno bankarstvo, strukturirani proizvodi za stanovništvo, ponuda paketa proizvoda za građane, odnosno za poduzeća, brokerske usluge, skrbništvo nad vrijednosnim papirima i prodaja životnog osiguranja, pa ne čudi da se broj banaka koje ih nude od 2004. godine do početka 2007. znatno povećao. Za razliku od deviznih razmjena i terminskih ugovora koje nudi 12, odnosno 15 banaka (s ukupnom imovinom od 82%, odnosno 91% ukupne imovine bankarskog sektora) i čiji je tržišni uspjeh također ocijenjen u skladu s očekivanjima, ostale financijske izvedenice bankovnim klijentima još uvijek nisu dovoljno zanimljive pa je njihov tržišni uspjeh u 2007. godini bio ispod očekivanja 10 banaka (s udjelom u ukupnoj aktivni bankarskog sektora od oko 60%) koje su ih uvrstile u svoju ponudu. Kao i u prethodnoj anketi, još uvijek slabu potražnju za instrumentima zaštite od valutnog rizika banke pripisuju neinformiranosti i konzervativizmu većine hrvatskih gospodarstvenika, ali i višegodišnjem stabilnom tečaju kune prema euru. Gotovo sve banke koje nude instrumente za zaštitu klijenata od kamatnog rizika slažu se da je zanimanje za ovaj proizvod vrlo slabo, vjerojatno i zbog toga što klijenti u bližoj povijesti nisu osjetili povećanje aktivnih kamatnih stopa banaka. Ipak, ni jedna banka ne namjerava izostaviti te proizvode iz svoje ponude, a neke banke koje to do sada nisu učinile, namjeravaju ih početi nuditi svojim klijentima.

Uz njih, ispodprosječni uspjeh na tržištu ostvarili su i strukturirani proizvodi za poduzeća, investicijsko savjetovanje, analize i prognoze te revolving kreditne kartice. Naposljetku, opseg proizvoda i usluga koje banke nude svojim klijentima u 2007. godini osjetno je širi nego što je bio 2004. godine, pri čemu je značajno i povećanje broja banaka – ponuditelja određenih proizvoda i usluga.

Slika 4. Struktura nekamatnih prihoda banaka u 2006. godini

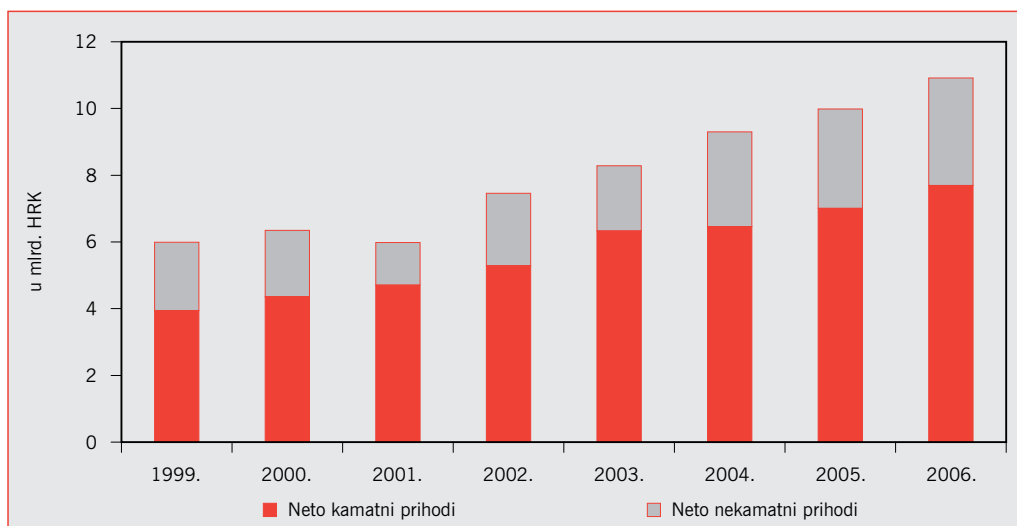

Izvor: HNB

Planovi banaka za razdoblje do 2009. godine otkrivaju daljnje proširenje ponude proizvoda i usluga (osobito onih za koje naplaćuju naknade), veća ulaganja u razvoj informatičko-računalnih sustava, proširenje poslovne mreže, povećanje broja zaposlenika i troška promidžbe. Upravo na osnovi toga gotovo sve banke očekuju porast broja klijenata, prije svega korisnika usluga elektroničkoga i telefonskog bankarstva, kao i bankarstva preko mobilnih telefona.

Porast provizija i naknada planira otprilike polovina banaka, dok bi aktivne i pasivne kamatne stope, prema njihovim odgovorima, mogle ostati na približno jednakoj razini kao što su bile u 2007. godini. Iznimka je skupina srednjih banaka, koje za 2008. godinu predviđaju porast svojih pasivnih kamatnih stopa.

Slika 5. Neto kamatni i neto nekamatni prihodi banaka

Izvor: HNB

Glede svoje kreditne politike gotovo sve su banke donekle ublažile uvjete odobravanja kredita u odnosu na prethodnu anketu, osobito u poslovanju sa stanovništvom. To se može objasniti na dva načina. Prvo, tržišna utakmica između banaka u razdoblju između dviju anketa bila je usmjerena pretežno na taj sektor, pa je ublažavanje kreditne politike bio samo jedan od poteza kojima su banke nastojale privući nove klijente. Drugo, banke su kontrole i procedure kod kreditiranja korporacijskih klijenata razvile ranije jer je njihovu kreditnu sposobnost mnogo lakše ocijeniti, pa je samim time više prostora za napredak na tom planu bilo prisutno kod sektora stanovništva. Tako je u poslovanju sa stanovništvom od 2004. godine većina banaka smanjila omjer zaloga i kredita kod stambenih i hipotekarnih kredita, potreban broj jamaca za veće iznose kredita i najmanji potreban omjer prihoda jamaca i rate kredita, a srednje banke smanjile su i najmanji potreban omjer prihoda dužnika i rate kredita. U poslovanju s trgovačkim društvima kreditne su politike ublažene samo kod srednjih banaka: skraćeno je trajanje procesa odobravanja tipičnoga kredita, povećana je dostupnost kredita bez zaloga materijalne ili financijske imovine, dok je potreban omjer zaloga materijalne imovine i kredita smanjen. Spomenuto ublažavanje uvjeta odobravanja kredita na razini cijeloga bankarskog sektora moglo bi dovesti do preuzimanja većega kreditnog rizika.

Unatoč tome što je snažna konkurencija među bankama rezultirala novim proizvodima i širenjem bankovnog poslovanja zahvaljujući kojem su njihovi proizvodi i usluge postali dostupni većini kategorija klijenata, bankari smatraju da na tržištu još uvijek postoje određeni segmenti poslovanja koje bi se moglo unaprijediti. To se prije svega odnosi na osobno i internetsko bankarstvo, kao i na pojednostavljivanje i ubrzanje procesa odobravanja kredita jer se mnogi klijenti žale na složenu birokraciju. Kao primjere grupa klijenata koje još uvijek nemaju adekvatan pristup bankarskim proizvodima i uslugama u segmentu poslovanja sa stanovništvom banke su istaknule građane koji ne zadovoljavaju formalne zahtjeve poput ugovora o radu na neodređeno vrijeme, dok su za područje poslovanja s poduzećima najčešće navodile *start-up* projekte gdje je uglavnom riječ o inovatorima bez kapitala koji su za banke vrlo rizični jer obično nemaju odgovarajući instrument osiguranja. Zbog činjenice da tržište rada postaje sve fleksibilnije, mnoge banke očekuju da će građani s ugovorom o radu na određeno vrijeme u budućnosti postati gotovo ravnopravni onima koji imaju ugovor na neodređeno vrijeme. U segmentu poslovanja s poduzećima, neke banke, uglavnom one srednje, vide još puno prostora za širenje na području kreditiranja obrtništva i malog poduzetništva, poljoprivrede i turizma.

Prema odgovorima većine bankara najveća konkurencija još im uvijek dolazi od strane drugih banaka, a očekuje se i njezino daljnje jačanje, što bi se moglo protumačiti kao želja za što boljim pozicioniranjem na tržištu prije ulaska Hrvatske u EU. Većina banaka (njih 26 koje raspolažu s oko 90% aktive bankarskog sektora) smatra da će konkurencija u razdoblju od 2008. do 2009. biti nešto ili mnogo veća.

Tablica 6. Konkurencija među bankama na hrvatskom tržištu u 2008. i 2009. bit će:

	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veća	12	36	31
2. Nešto veća	14	42	59
3. Podjednaka	5	15	9
4. Nešto manja	1	3	0
5. Mnogo manja	0	0	0

Izvor: HNB-ova anketa 2007.

Spremnost banaka na nastavak žestoke tržišne utakmice potvrđuju i očekivanja većine anketiranih banaka (22 banke koje zajedno raspolažu sa 76% aktive bankarskog sektora) da će se njihov tržišni udio u 2008. godini povećati, dok malo manje od trećine banaka (devet koje zajedno raspolažu s 23% aktive bankarskog sektora) očekuje da će on ostati približno jednak kao i na kraju 2006. godine. Samo jedna mala banka očekuje nešto manji udio na tržištu.

Tablica 7. Kakav očekujete da će biti tržišni udio vaše banke na bankarskom tržištu do 2009. godine u odnosu na sadašnje stanje?

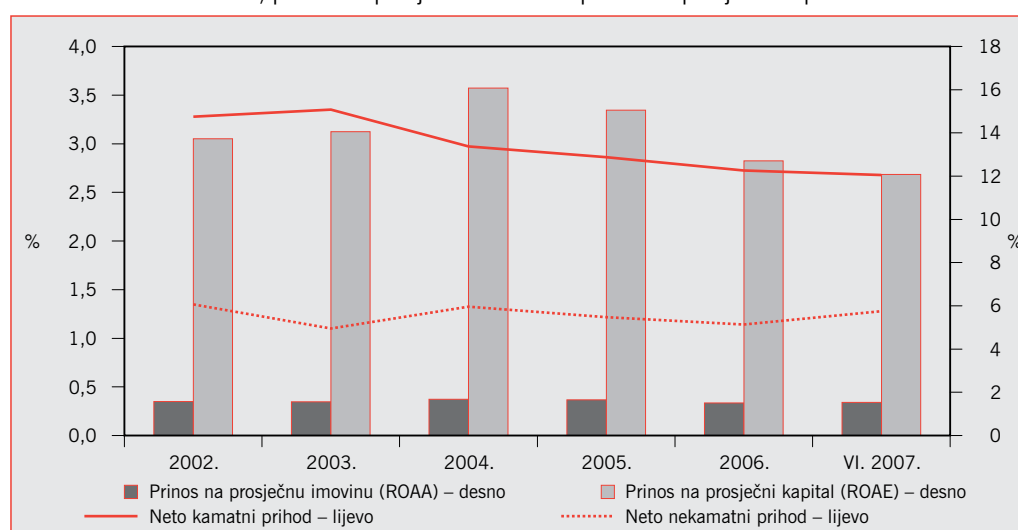
	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veći	3	9	1
2. Nešto veći	19	58	75
3. Podjeednak	9	27	23
4. Nešto manji	1	3	0
5. Mnogo manji	0	0	0

Izvor: HNB-ova anketa 2007.

Konkurencija u bankarskom sektoru posljednjih godina snažno je utjecala na poslovanje banaka. Kao njezinu najizravnu posljedicu banke su izdvojile smanjenje kamatne marže i profitabilnosti jer su u natjecanju za tržišne udjele smanjivale aktivne kamatne stope, dok su pasivne kamatne stope duže vrijeme stagnirale, a od početka 2006. godine čak su počele rasti. Tržišno natjecanje dovelo je i do snažnijeg marketinga bankarskih proizvoda i usluga, uvođenja mnogih novih te poboljšanja kvalitete postojećih proizvoda i usluga. Od ostalih posljedica konkurencije banke su izdvojile: aktivnije tržište kapitala, smanjenje razine naknada i provizija, veću efikasnost i bolje upravljanje rizicima banaka.

Međutim, za razliku od anketa iz 2002. i 2004. godine kada su banke osjećale konkurenciju gotovo isključivo od strane drugih banaka, tijekom ove ankete gotovo sve su banke potvrdile da je danas sve više osjećaju i od nebankarskih financijskih institucija. Iako hrvatski financijski sustav karakterizira izuzetno velika uloga banaka, u posljednjih nekoliko godina njihov udio u ukupnoj imovini financijskog sustava kontinuirano se smanjivao. Najveću konkurenciju drugih financijskih posrednika banke primjećuju na pasivnoj strani poslovanja, odnosno u prikupljanju izvora sredstava, gdje su u 2005. i 2006. godini investicijski fondovi bankama "otimali" dio depozitne baze. Takvo preusmjeravanje štednje razumljiv je i očekivan

Slika 6. Kamatna marža, prinos na prosječnu imovinu i prinos na prosječni kapital

Izvori: HNB; izračun autora

slijed događaja, poduprt političkom i gospodarskom stabilnošću zemlje i višegodišnjim trendom visokih prinosa na tržištu kapitala. Posljedično, neto imovina investicijskih fondova, koji su stanovništvu i trgovačkim društvima sve privlačniji način ulaganja, u razdoblju od kraja 2004. do kraja 2006. porasla je za 254%, a samo u prvoj polovini 2007. za još 68%. Na aktivnoj strani poslovanja banke najvećom konkurencijom smatraju društva za lizing i faktoring. Imajući na umu vlasničku povezanost banaka i brzorastućih nebankarskih financijskih posrednika, od banaka se tražilo da ocijene i konkurenciju od strane nebankarskih financijskih institucija koje nisu u vlasništvu samih banaka. Ovo je razgraničenje bilo nužno kako bi se prikazala “čista” konkurencija bankama od strane drugih financijskih posrednika, za razliku od one prividne koja nastaje od društava ionako vlasnički povezanih s bankama. Naime, porast imovine drugih financijskih posrednika ne mora nužno značiti oduzimanje dijela tržišta bankama ako oni pripadaju istoj financijskoj grupaciji. Ukupno 20 banaka koje raspolažu s 81% aktive bankarskog sektora ocijenile su konkurenciju koja dolazi od strane ovih posrednika umjerenom, šest banaka sa 17% aktive sektora zanemarivom, a šest banaka s tek 1% aktive sektora značajnom. No, većina banaka, koja raspolaže sa 78% aktive bankarskog sektora, do 2009. očekuje porast konkurencije od strane ovih posrednika.

4. Upravljanje rizicima

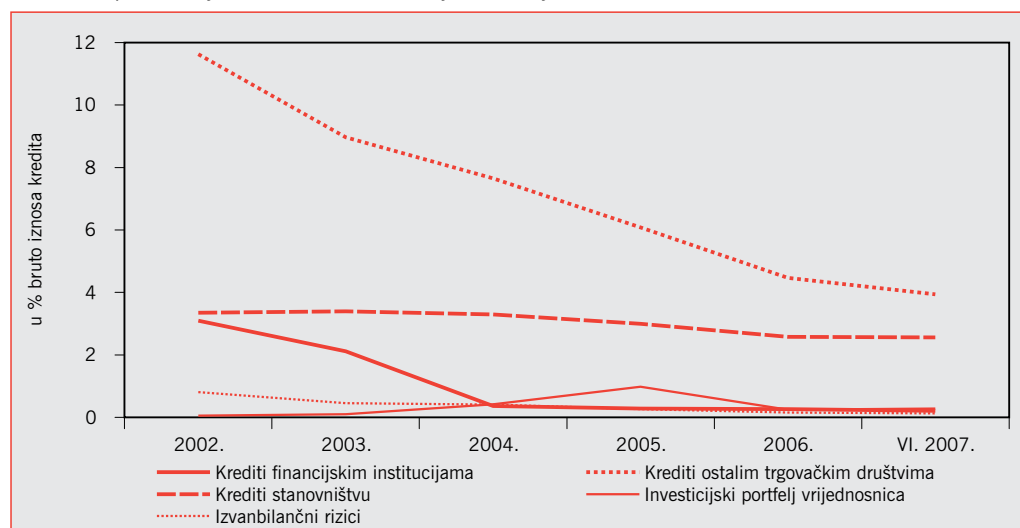
U prethodnoj anketi bankari su zaključili da će u segmentu upravljanja rizicima njihov najvažniji zadatak biti prilagodba poslovanja Drugom bazelskom sporazumu o kapitalu (tzv. Baselu II), s time da je tada većina njih pokazala relativno nizak stupanj poznavanja te problematike. U tom su području u ovoj anketi uočljivi značajni pomaci, ali se i dalje mogu uočiti razlike u poduzimanju konkretnih mjera s obzirom na to da su banke u stranom vlasništvu u tome mnogo više napredovale

od manjih domaćih banaka, koje su uglavnom u fazi priprema i izbora pristupa. Ista podjela očita je i u samom procesu upravljanja rizicima gdje se većina manjih banaka uglavnom oslanja na metodologije HNB-a, dok su banke u stranom vlasništvu razvile i vlastite metode procjene rizika.

Kreditni rizik

Kreditni rizik općenito je najveći rizik za banke, što je slučaj i u hrvatskome bankarskom sektoru, premda izvještaji banaka već duže vrijeme prikazuju trend poboljšanja kvalitete plasmana. Primjerice, omjer ispravaka vrijednosti i rezervacija za identificirane gubitke i ukupnih plasmana i potencijalnih obveza na kraju lipnja 2007. iznosio je 1,7% naprama 2,3% na kraju 2005., što je prije svega posljedica poboljšanja ocjene kvalitete kredita banaka ostalim trgovačkim društvima i nerezidentima. Međutim, valja uzeti u obzir da ovi pokazatelji govore o kvaliteti starijih plasmana, dok će kvaliteta plasmana odobrenih u 2006. i 2007. godini postati razvidna tek u budućnosti.

Slika 7. Ispravci vrijednosti kredita, na kraju razdoblja

Izvor: HNB

Promjene u upravljanju kreditnim rizikom u bankama koje su se dogodile u razdoblju između posljednje dvije ankete banaka uglavnom se odnose na pripreme za uvođenje standarda vezanih za Basel II. U skladu s tim velike banke razvijaju modele za upravljanje rizikom unaprijed (*ex ante*) te unapređuju modele vrednovanja clijenata. Banke srednje veličine u različitim su fazama uvođenja bazelskih standarda, a one naprednije uvode izravni kreditni nadzor i aplikacije za računanje kreditne sposobnosti. Napredak je zabilježen i kod većine malih banaka koje su unaprijedile analize kreditnog portfelja.

Radi ocjenjivanja njihove spremnosti za napredno mjerenje kreditnog rizika bankama je postavljeno pitanje o vođenju baze podataka o gubicima proizašlim iz kreditnog rizika u proteklom razdoblju. U tom kontekstu banke se može, slično kao i u prethodnoj anketi, razvrstati na one koje vode elektroničku bazu podata-

ka (s time da postoje znatne razlike u duljini razdoblja za koje imaju prikupljene podatke) te na one koje vode tehnički jednostavniju bazu podataka, odnosno tzv. ručnu evidenciju. Sve banke koje u trenutku provođenja ankete nisu imale organiziranu bazu podataka o gubicima proizašlim iz kreditnog rizika namjeravaju je oformiti u budućnosti. Rezultati ovoga ispitivanja pokazali su da se povećao broj banaka koje računaju osnovne pokazatelje iz područja mjerenja kreditnog rizika kao što su postotak broja loših kredita (engl. *probability of default*, kraće: PD), stopa naplate loših kredita (engl. *recovery rate*, kraće: R) te stopa gubitka po lošim kreditima (engl. *loss-given-default*, kraće: LGD). Neke od njih navele su i prosječne povijesne vrijednosti tih pokazatelja za različite vrste kredita stanovništvu i trgovačkim društvima. Za sektor stanovništvo, postotak loših kredita najniži je kod stambenih kredita; stopa naplate loših kredita najniža je kod okvirnih, a najviša kod stambenih kredita, dok je stopa gubitka po lošim kreditima najniža kod stambenih, a najviša kod okvirnih kredita. U poslovanju s trgovačkim društvima ti su pokazatelji približno jednaki kod kratkoročnih i dugoročnih kredita.

U odnosu na prethodnu anketu primjetna su i znatna poboljšanja u organizacijskoj strukturi banaka jer ranije u mnogim bankama nisu postojali rukovoditelji isključivo zaduženi za upravljanje kreditnim rizikom. Ovom anketom utvrđeno je da je u mnogim bankama oformljena posebna organizacijska jedinica zadužena samo za kreditni rizik, pri čemu broj zaposlenika u toj organizacijskoj jedinici varira ovisno o veličini banke i važnosti koju taj rizik zauzima u percepciji uprave banke.

Bankama je postavljeno i pitanje o načinima upravljanja kreditnim rizikom koji se odnose na njegovo prenošenje u vidu prodaje, ponude paketa proizvoda ili usluga, osiguranja, zamjene i sl. Iz odgovora se nazire da banke najviše iskustva imaju s osiguravanjem kredita, iako se općenito može reći da se uglavnom vrlo rijetko koriste ovim instrumentima. Kod velikih banaka prisutni su još neki modaliteti prijenosa ovoga rizika poput participiranja unutar grupe, izvedenica na razini grupe i sl., ali se i njima ne koriste često.

U usporedbi s ranijim anketama danas u institucionalnom okružju postoje brojne novosti koje banke potiču na bolje upravljanje kreditnim rizikom. U svibnju 2007. gotovo sve banke osnivači Hrvatskog registra obveza po kreditima (HROK-a) počele su se koristiti izvješćima o kreditnoj zaduženosti svojih klijenata. Upitane za korelaciju početka funkcioniranja HROK-a i kreditnog rizika, sve su banke odgovorile da će dostupnost tih podataka vjerojatno dovesti do smanjenja postotka loših kredita u ukupnim kreditima. Očekuju i da će HROK imati pozitivne učinke na proces odobravanja kredita i praćenja klijenata te na veću disciplinu klijenata, a dugoročno bi moglo doći i do diferencijacije cijene kredita ovisno o kvaliteti klijenta. Neke banke smatraju da bi dostupnost podataka iz HROK-a sama po sebi mogla dovesti do usporavanja rasta kreditnih plasmana stanovništvu.

Operativni rizik

Prema odgovorima iz najnovije ankete stječe se opći dojam da banke u RH u razdoblju od prethodne ankete nisu previše napredovale na planu primjene standarda

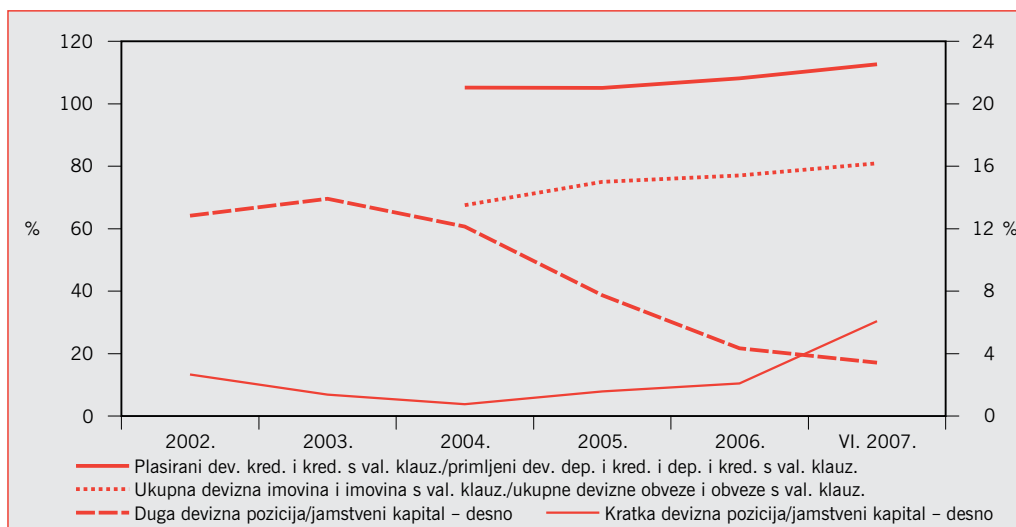
Basela II za upravljanje operativnim rizikom, koji podrazumijeva adekvatno uvođenje i funkcioniranje procesa za identifikaciju i procjenu, kontrolu te smanjivanje operativnog rizika u mjeri u kojoj je to moguće. Što je i koliko je učinjeno ovisi prije svega o veličini i vlasništvu nad bankom. Dobar dio banaka još uvijek ne poduzima ni najosnovniju identifikaciju i procjenu toga rizika, među kojima i jedna velika i jedna srednja banka. Glavni izvor podataka o operativnom riziku su podaci vezani za zaposlene te podaci o internim gubicima, a najčešće korištene metode za identifikaciju i procjenu operativnog rizika su samoprocjena i mapiranje. Otprilike jedna trećina banaka počela je voditi bazu podataka o gubicima proizašlim iz operativnog rizika (manjkavosti sustava, postupaka, nedostataka u procedurama i sl.), od kojih samo dvije velike banke imaju uređene baze podataka za razdoblje od 2001. odnosno 2002. godine. Budući da su ti podaci još uvijek nepotpuni, nemoguće je izvoditi zaključke o ukupnom iznosu i broju gubitaka, ali se mogu uočiti neke opće relacije i trendovi. Bitno je istaknuti da ti podaci pokazuju da su se operativni gubici grupirali u nekoliko poslovnih linija i aktivnosti kao što je, primjerice, malo-prodajno bankarstvo. Kao najveće probleme pri utvrđivanju i procjeni operativnog rizika banke navode nedovoljno educirano osoblje, poteškoće u definiranju operativnog rizika i nedostatak dokumentacije o poslovnim procesima. Većina u skupini banaka koje donekle sustavno upravljaju operativnim rizikom zasad su usmjerene na inicijalno utvrđivanje i procjenu ovoga rizika, dok faza njegova kontinuiranog praćenja i usavršavanja naprednih tehnika pogodnih za upravljanje različitim rizičnim profilima tek treba uslijediti.

I u ovoj anketi vrlo se malo banaka izjasnio da ima izdvojenu direkciju ili službu za upravljanje operativnim rizikom, s obzirom na to da je u većini slučajeva glavna organizacijska jedinica zadužena za upravljanje ovim rizikom dio interne kontrole. Osim toga, neke poslove iz područja upravljanja određenim vrstama toga rizika, kao što je primjerice zaštita IT sustava ili telekomunikacija, banke prepuštaju vanjskim suradnicima. Stoga se može zaključiti da su banke znatno više napredovale u mjerenju i procjenjivanju kreditnog rizika nego u uvođenju naprednih metoda mjerenja operativnog rizika, kao i da su menadžeri zaduženi za upravljanje kreditnim rizikom na hijerarhijskoj ljestvici većine banaka više pozicionirani od kolega koji upravljaju operativnim rizikom. To se dijelom može objasniti uvriježenim mišljenjem većine bankara da su za nadzor operativnog rizika važnije kvalitetne procedure i tehnologija, dok su za nadzor kreditnog rizika značajniji ljudski potencijali.

Ostali rizici

Uz kreditni i operativni rizik banke su pod utjecajem i nekih drugih rizika. Naime, u visoko euroiziranim zemljama poput Hrvatske sustavno je prisutna i stalna izloženost izravnom i neizravnom valutnom riziku. Osim toga, prisutan je i likvidnosni rizik uzrokovan značajnom ročnom transformacijom izvora sredstava, koji je zbog strukturnih viškova likvidnosti cijeloga bankovnog sustava sada prikriven.

Slika 8. Osnovni pokazatelji valutne izloženosti bankarskog sektora, na kraju razdoblja

Izvor: HNB

Učestalo pojavljivanje nekih tržišnih rizika, poput rizika vezanih za trgovanje naprednim financijskim instrumentima na međunarodnim tržištima novca i kapitala, i nekih tipova kamatnih i kreditnih rizika povezano je s globalizacijom financijskog sustava i financijskim inovacijama, pa se izloženost banaka takvim rizicima povećava. Čini se da se u posljednjih nekoliko godina od svih rizika jedino rizik promjene domaćih kamatnih stopa nije povećao jer je velika većina domaćih plasmana banaka ugovorena uz promjenjivu kamatnu stopu.

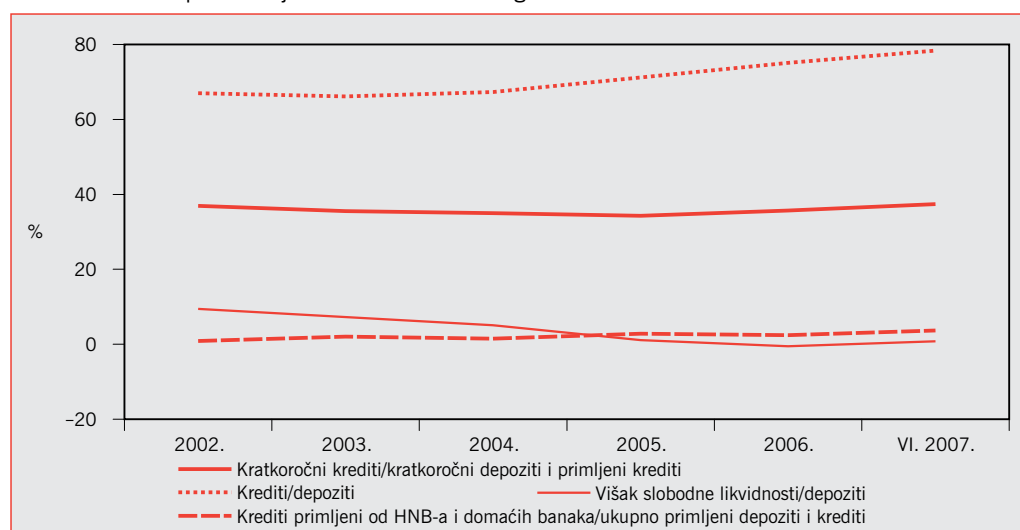
Tablica 8. Distribucija kredita banaka po ročnosti, bruto vrijednost, kao postotak u ukupnim kreditima

	Do 1 mj.	Od 1 do 3 mj.	Od 3 do 12 mj.	Od 1 do 3 god.	Više od 3 god.
Prema vremenu preostalom do konačne naplate	12,5	5,9	18,2	22,1	41,2
Prema vremenu preostalom do promjene kamatne stope	73,4	4,8	16,7	2,1	3,0

Izvori: HNB; izračun autora

Priupitane kako je postupni rast kamatnih stopa u eurozoni do sada utjecao na njihove poslovne politike, velike i srednje banke odgovorile su da se taj utjecaj očituje prije svega u povećanju cijene inozemnih izvora koji se dijelom preslikava i na porast cijene kredita vezanih uz EURIBOR. Naime, banke su u 2005. i 2006. godini dio rasta kamatnih stopa zbog pritiska konkurencije preuzimale na sebe. Na male banke rast kamatnih stopa u eurozoni nije imao izravnog utjecaja.

Slika 9. Osnovni pokazatelji likvidnosti bankarskog sektora

Izvor: HNB

U skladu s dosadašnjom praksom u istim ili sličnim istraživanjima precizne odgovore na pitanja vezana za tržišne rizike uglavnom su dale velike banke. Dobar dio njih računa VaR pokazatelje (engl. *value at risk*; rizičnost vrijednosti), i to najčešće za valutni rizik što je razumljivo s obzirom na njegovu važnost u domaćem bankarstvu. Dobivenim rezultatima uglavnom se koriste za interne analize, a neke banke ih upotrebljavaju i za određivanje limita u trgovini na financijskim tržištima. Kod srednjih banaka situacija je također vrlo dobra: ovaj pokazatelj računaju sve banke iz ove skupine, osim jedne koja to namjerava učiniti u budućnosti, dok veći dio malih banaka još uvijek ne računa VaR pokazatelje.

5. Međunarodno, financijsko i institucionalno okružje

Proces približavanja EU

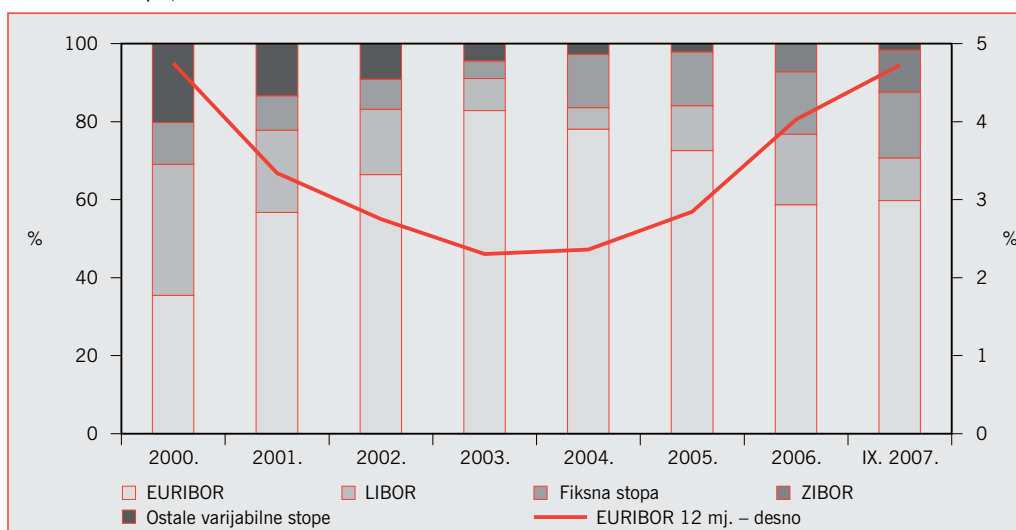
Značajan utjecaj na poslovanje banaka u Hrvatskoj u 2008. i 2009. godini imat će i približavanje Hrvatske EU, koje donosi brojne promjene u institucionalnom okružju i tržišnim uvjetima poslovanja. Bankari tijekom toga procesa očekuju uglavnom pozitivne pomake, pri čemu posebno ističu veću transparentnost i ujednačenost s europskim tržištem, a smatraju i da približavanje EU pridonosi stjecanju novih znanja, ne samo banaka, nego i regulatora. S druge strane svjesne su visokih i neizbježnih troškova prilagodbe, a veće banke posebno su naglasile problem dvostrukog izvještavanja i općenito prereguliranosti. Rezerviranost malih banaka prema nastavku približavanja Hrvatske EU treba povezati s velikim udjelom administrativnih u ukupnim troškovima, zbog čega svaka prilagodba promjenama u regulativi nosi relativno visoke troškove, a najviše problema očekuju s informatizacijom poslovanja.

Neke manje i srednje banke predviđaju da će nakon pridruživanja EU domaće banke u stranom vlasništvu prije ili kasnije postati podružnice stranih banaka maj-

ki, navodeći kao razlog izbjegavanje regulative HNB-a, ali i troškove poslovanja. Takav razvoj događaja doveo bi do toga da bi više od 90% imovine bankarskog sektora kontrolirale podružnice stranih banaka, pa bi domaći regulator ili posve izgubio smisao ili bi mu u najmanju ruku opseg posla bio izrazito sužen. S druge strane, gotovo sve velike banke slažu se da je takav razvoj događaja unatoč pooštavanju mjera HNB-a malo vjerojatan. Naime, postoji niz razloga zbog kojih se bankama majkama ne isplati pretvarati banke kćeri u podružnice: za njih bi i dalje vrijedila ista pravila o minimalnoj adekvatnosti kapitala, a tu su i porezna pitanja i problem osiguranja štednih uloga. U prilog toj tezi ide i činjenica da do sada nijedna banka u novim članicama EU sa sličnom vlasničkom strukturom bankarskog sektora kao u Hrvatskoj nije pretvorena u podružnicu. Isti zaključak donosi i istraživanje Svjetske banke o odabiru organizacijskog oblika poslovanja stranih banaka u Južnoj i Srednjoj Americi i Srednjoj Europi. Banke kćeri češći su odabir u zemljama s nižim stopama poreza na dobit i relativno većim ekonomskim rizicima u usporedbi sa zemljom iz koje potječe banka majka, što je slučaj i s Hrvatskom u usporedbi s Austrijom, Italijom i Francuskom, iz kojih dolaze banke majke najvećih hrvatskih banaka. Uz to, veličina i veća orijentiranost na poslovanje sa stanovništvom također su se pokazali pozitivno koreliranima s odabirom banke kćeri, a ne s podružnicom.

Zbog vlasničke strukture hrvatskoga bankarskog sektora i zbog znatnoga inozemnog financiranja na poslovanje hrvatskih banaka u 2005. i 2006. godini snažno je utjecalo kretanje kamatnih stopa u eurozoni. Naime, banke u stranom vlasništvu često se financiraju kod banaka majki ili kod članica iste bankarske grupacije, pa im trošak financiranja ovisi o visini referentne kamatne stope za odgovarajući rok dospijeca, najčešće EURIBOR-a. Banke koje se do sada nisu zaduživale u inozemstvu ne osjećaju izravne posljedice toga porasta, ali neizravno i one moraju pratiti konkurenciju glede kretanja pasivnih kamatnih stopa.

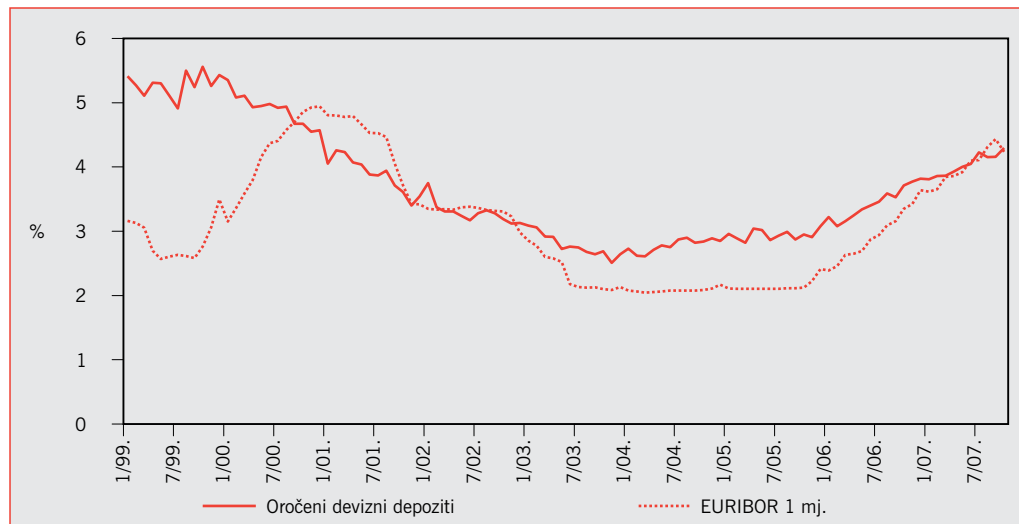
Slika 10. Referentne kamatne stope pri inozemnom zaduživanju banaka i kretanje najznačajnije referentne stope, EURIBOR-a

Izvori: Baza podataka HNB-a o kreditnim poslovima s inozemstvom; www.euribor.org

Iako pasivne kamatne stope na depozite stanovništva u Hrvatskoj nisu izravno vezane za EURIBOR, kamatne stope na devizne depozite stanovništva u razdoblju od 2004. do 2007. godine u određenoj su mjeri pratile njegovo kretanje. Zanimljivo je da je jedna velika banka najavila uvođenje depozita stanovništva čija bi kamatna stopa bila formalno vezana za EURIBOR, što do sada u Hrvatskoj nije bilo uobičajeno.

Slika 11. Vagana kamatna stopa na primljene oročene devizne depozite i EURIBOR

Izvori: HNB; Bloomberg

Razvoj ostalih financijskih posrednika na hrvatskom tržištu

Iako ukupna imovina banaka kontinuirano raste, razdoblje od 2004. do sredine 2007. godine obilježilo je smanjenje udjela banaka u ukupnom financijskom sustavu s 81,4% na 73,8%, što je posljedica snažnog razvoja nebankarskih financijskih posrednika, a posebno investicijskih i mirovinskih fondova te društava za lizing. Sudionici ankete očekuju nastavak toga trenda sa sazrijevanjem financijskih tržišta, ali ističu da će unatoč tome banke ostati najvažniji posrednici kao što je slučaj i u većini europskih zemalja.

Ono u čemu su svi bankari složni jest ocjena da je nužno donošenje adekvatne regulative za ostale financijske posrednike, koji su, zbog nepostojanja primjerene zakonske regulative, vrlo često nelojalna konkurencija bankama, a među njima posebno se ističu društva za lizing i faktoring. Razlog toga je ponajprije institucionalne prirode. Naime, dok su ograničenja za poslovanje banaka prilično stroga, konkurentski posrednici (pogotovo faktoring-društva) regulirani su vrlo blago. Tako se, primjerice, faktoring-društvo može istodobno bez ograničenja financirati kod svoga stranog vlasnika i nuditi isti proizvod koji nude banke, kojima se takvo financiranje oštro kažnjava mjerama središnje banke. Stoga su se banke u anketi požalile kako takvom proizvodu ne mogu konkurirati jer su im cijene izvora sredstava znatno veće.

Tablica 9. Struktura imovine financijskih posrednika u Hrvatskoj, na kraju razdoblja

	XII. 2004.			XII. 2005.			XII. 2006.			VI. 2007.		
	Iznos	%	Broj	Iznos	%	Broj	Iznos	%	Broj	Iznos	%	Broj
1. Banke	225.546,17	81,4	45	255.319,78	78,6	39	299.258,14	76,3	38	317.235,89	73,8	33
2. Otvoreni investicijski fondovi (neto imovina)	4.867,83	1,8	37	9.196,01	2,8	49	16.474,31	4,2	59	26.932,12	6,3	84
3. Zatvoreni investicijski fondovi ^a	1.194,01	0,4	4	3.816,62	1,2	5	5.504,20	1,4	8	7.134,20	1,7	9
4. Društva za osiguranje ^b	14.406,54	5,2	26	16.563,15	5,1	25	19.378,88	4,9	24	21.120,36	4,9	22
5. Stambene štedionice	4.976,56	1,8	4	5.844,23	1,8	4	6.152,26	1,6	5	5.912,22	1,4	5
6. Obvezni mirovinski fondovi (neto imovina)	7.913,24	2,9	4	11.714,26	3,6	4	15.919,42	4,1	4	18.713,67	4,4	4
7. Dobrovoljni mirovinski fondovi (neto imovina)	96,92	0,0	8	227,78	0,1	13	457,64	0,1	16	602,80	0,1	16
8. Društva za lizing	16.492,72	6,0	37	20.403,79	6,3	36	27.074,54	6,9	37	30.217,39	7,0	54
9. Štedno-kreditne zadruge ^b	1.502,89	0,5	111	1.652,89	0,5	116	1.997,30	0,5	109	2.065,33	0,5	104
Ukupno	276.997	100,0		324.739	100,0		392.217	100,0		429.934	100,0	
Bilješka:												
^a Od čega: Fond branitelja				2.100	0,6	1	2.988	0,9	1	3.445	0,8	1
^b Procjena HNB-a												

Izvori: HNB; Hanfa; MF

Upitani za budućnost štednih banaka, gotovo svi bankari izjasnili su se da ne vide njihovu perspektivu zbog visokih zahtjeva kojima postojeće štedno-kreditne zadruge moraju udovoljiti (8 mil. kuna temeljnoga kapitala, bitno složenija infra-struktura), pa početak njihova poslovanja ne vide kao prijetnju svojim tržišnim pozicijama. Osim toga, trošak vođenja financijske, a pogotovo bankarske institucije ima izraženu fiksnu komponentu, koja će kod manjih posrednika imati relativno veću ulogu, pa nije realno očekivati da će ti posrednici biti povoljniji za klijente od banaka. Banke očekuju i da će, zahvaljujući važnoj ulozi tradicije u bankarstvu, štedne banke teško preuzimati njihove dugogodišnje klijente, te se uglavnom slažu da bi ovi posrednici mogli postati skupa alternativa “lošijim” klijentima. Međutim, dio banaka spomenuo je i da će novonastale štedne banke olakšati ulazak novih stranih banaka na domaće tržište, pa bi u tom slučaju uz određena ulaganja stranih vlasnika mogle prerasti u prave banke.

Pozitivnu budućnost ne vide ni za stambene štedionice, osobito nakon što su državni poticaji smanjeni s 25% na 15%. Smatraju da je na slabljenje potražnje građana za stambenom štednjom utjecalo i znatno povećanje njihovih uloga u investicijskim fondovima.

Segment životnog osiguranja u Hrvatskoj je, kao i ostalim zemljama Srednje i Istočne Europe, mnogo slabije razvijen nego u starijim državama članicama EU. Uzrok tome banke većinom vide u mentalitetu hrvatskih građana koji zbog povijesnih okolnosti još uvijek nisu svjesni važnosti dugoročne štednje za budućnost, a osim toga preferiraju ulaganje u stambene nekretnine. Uz to ističu i bitno niži životni standard u usporedbi s razvijenim zemljama, koji građanima ne ostavlja dovoljno slobodnih sredstava za plasmane u tu vrstu financijskih proizvoda. Unatoč tome, bankari vjeruju da će se taj segment financijskog tržišta nastaviti razvijati,

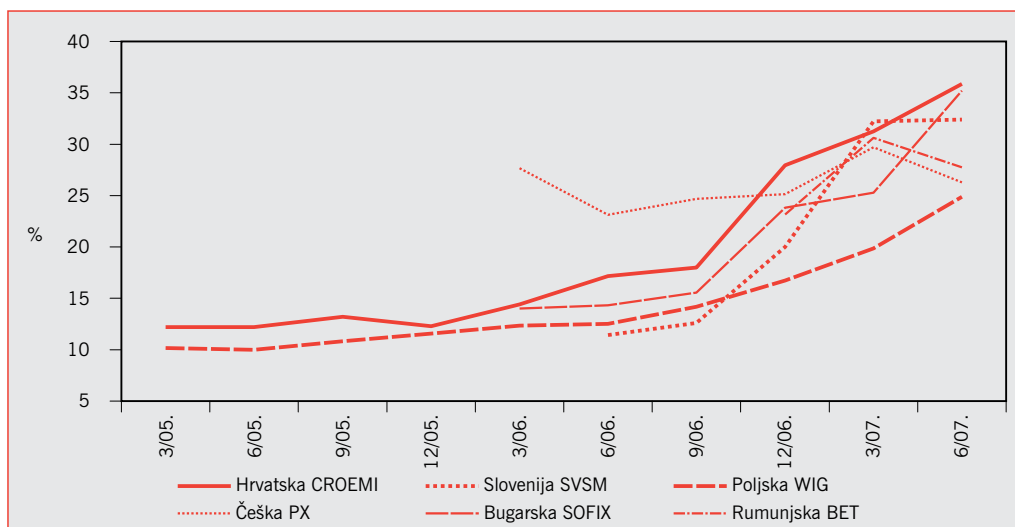
premda u kratkom roku nije realno očekivati veće pomake, dijelom i zbog visokih prinosa koji su se mogli ostvariti izravnim ili neizravnim ulaganjem na tržište kapitala. Na dosadašnji razvoj životnog osiguranja utjecala je i fiskalna politika preko poreznih olakšica, premda bankari smatraju da bi rezultati bili bitno bolji kada se ta pravila ne bi tako često mijenjala. Osim toga, rastu broja sklopljenih polica životnog osiguranja pridonijele su i same banke kada su ih počele prihvaćati kao jamstvo pri odobravanju kredita.

Razvoj tržišta vrijednosnih papira

Kao što se moglo pretpostaviti, na pitanje o procjeni svoje uloge u razvoju domaćeg tržišta vrijednosnih papira u proteklom razdoblju odgovorile su samo velike i nekoliko srednjih banaka. Ukupno gledano, te banke svoj najveći doprinos vide u prenošenju znanja o financijskoj ekonomiji i modernom bankarstvu s razvijenih tržišta na domaće tržište, sudjelovanju u izdavanju državnih i korporacijskih obveznica i javnim ponudama dionica te osnivanju prvih investicijskih fondova. Osim dosadašnjim aktivnostima, u budućem se razdoblju namjeravaju intenzivnije baviti investicijskim bankarstvom te upravljanjem portfeljima, a očekuju da će se trend izdavanja vrijednosnih papira domaćih poduzeća nastaviti i da će njihova uloga u tom segmentu također ostati značajna, pogotovo zato što manje banke uglavnom nemaju kapacitete za obavljanje tih poslova. Neke banke istaknule su i svoj doprinos u stvaranju jedinstvene hrvatske burze, a svi bankari jednoglasni su u ocjeni da je pripajanje Varaždinske burze Zagrebačkoj u ožujku 2007. bio jedan od osnovnih preduvjeta za brži i dinamičniji razvoj domaćeg tržišta kapitala. Kao prednosti jedinstvene burze istaknuli su jednostavnije trgovanje, manje troškove za brokerske kuće i povećanu likvidnost, a dodatna je pogodnost što se svi podaci o izdavateljima, vrijednosnim papirima, uvrštenjima u kotacije, tržišnim cijenama i prometima nalaze na jednom mjestu. Sudionici ankete očekuju da će efikasnije, jeftinije i transparentnije trgovanje učiniti Zagrebačku burzu konkurentnijom na europskom tržištu i pridonijeti njezinoj prepoznatljivosti u svijetu, čime bi ona mogla postati još zanimljivija stranim institucionalnim ulagačima, a predviđaju i da će postojanje jedinstvene burze pozitivno utjecati i na poslovanje domaćih ulagača. Dio banaka smatra da je ovo pripajanje samo “uvertira” u spajanje Zagrebačke burze s nekom drugom srednjoeuropskom burzom, dok većina drži da u bližoj budućnosti do toga neće doći jer je djelomice riječ i o političkoj odluci.

Unatoč tome što su porast prometa i natprosječne stope rasta burzovnih indeksa zabilježeni i u ostalim tranzicijskim zemljama i premda bankari napominju kako je kod nekih dionica riječ o rastu cijene zasnovanom na kvalitetnom i uspješnom poslovanju tih trgovačkih društava, gotovo svi anketirani bankari ocjenjuju da postoje i mnoge dionice čije su cijene prenapuhane. Smatraju da je do toga, s jedne strane, došlo zbog visoke likvidnosti koja, među ostalim, potiče i špekulativne aktivnosti, dok je, s druge strane, riječ o plitkoći tržišta i nedostatku kvalitetnih dionica. Na moguće postojanje “cjenovnog balona” prema mišljenju banaka upozoravaju i dugoročno teško održive vrijednosti nekih fundamentalnih pokazatelja kod mnogih dionica, kao što je primjerice, velik omjer cijene dionice i zarade po dionici.

Slika 12. Kretanje omjera cijena dionica i zarada po dionici za indekse odabranih burza

Izvori: Bloomberg; RBA

Pod utjecajem snažnog rasta tržišta kapitala u proteklom se razdoblju pojavilo mnogo malih ulagača koji su se odlučili na samostalno ulaganje u dionice, posebno nakon prodaje Plive d.d. i uspjeha javne ponude dionica Ine, a većina banaka očekuje se da će se taj trend nastaviti i da bi ga uspjeh nastavka privatizacije T-HT-a mogao još dodatno potaknuti. Neke banke iznenađene su, ali i zabrinute, zbog entuzijazma malih ulagača koji se usprkos relativno slaboj edukaciji iz toga područja odlučuju na ulaganje znatnih sredstava na tržište kapitala. Upravo zbog sve više samostalnih ulagača na dioničkom tržištu neke su banke proširile svoju ponudu proizvoda i na kredite uz zalog vrijednosnih papira (engl. *margin*), kod kojih se kao zalog koriste vlasnički vrijednosni papiri. Međutim, njihov je udio u ukupnim kreditima još uvijek zanemariv, pa mogući izrazitiji pad cijena dionica ne bi znatnije utjecao na poslovanje banaka koje ih nude.

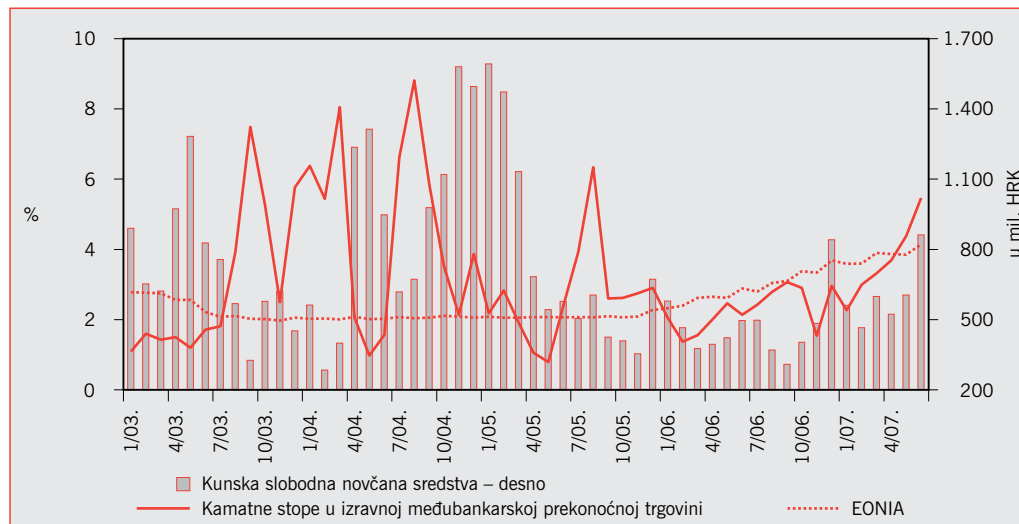
Godinu 2006. i prvi dio 2007. obilježio je još jedan trend: sve veći interes trgovačkih društava za financiranje izdavanjem dužničkih vrijednosnih papira, pa se ona sve češće odlučuju za izdavanje obveznica ili komercijalnih zapisa. Unatoč tome što na taj način zaobilaze bankovne kredite, banke (prije svega one velike) aktivno sudjeluju u aranžiranju tih izdanja, pa intenzivnije sudjelovanje trgovačkih društava na tržištu kapitala ne smatraju prijetnjom ostvarenju svojih poslovnih planova. Osim toga, na takav se način prikupljanja potrebnih sredstava uglavnom odlučuju samo velika poduzeća, tako da ovaj trend ni na koji način ne ugrožava planove onih banaka koje pretežno kreditiraju male i srednje poduzetnike.

Kretanja na novčanom tržištu

Najznačajniji događaj na hrvatskom novčanom tržištu od provođenja posljednje ankete banaka bilo je uvođenje operacija na otvorenom tržištu od strane središnje banke u travnju 2005., odnosno dodatna prilagodba instrumenata monetarne politike u studenome iste godine, što je rezultiralo smanjenjem kolebljivosti kamatnih stopa na novčanom tržištu. Unatoč tome, one su još uvijek znatno kolebljivije nego

kamatne stope u trgovini novcem u EU, što bankari pripisuju plitkom i neefikasnom tržištu te neravnoteži između ponude i potražnje, kao i zauzimanju pozicija banaka tijekom razdoblja održavanja obvezne pričuve i njihovoj prilagodbi mjerama monetarne politike. Ističu da im je problem i nemogućnost prebijanja na obratnim repo aukcijama, što ih prisiljava da svake srijede prije aukcije moraju raspolagati cjelokupnim iznosom koji su prethodno pozajmile kako bi popodne opet dobile jednaki iznos natrag. Premda je sustav uglavnom vrlo likvidan, povećana potražnja jedne ili više većih banaka obično uzrokuje porast kamatnih stopa dan uoči aukcije.

Slika 13. Prekonoćne kamatne stope i likvidnost banaka

Izvori: HNB; ESB

Unatoč tome, iz odgovora banaka može se zaključiti da su obratne repo aukcije središnje banke pridonijele boljem upravljanju likvidnošću banaka, posebno velikih i srednjih, koje se na njih najviše oslanjaju u izradi mjesečnih i tjednih planova likvidnosti te u iznimnim uvjetima smanjene likvidnosti. Premda je repo stopa središnje banke vrlo stabilna, ne može se govoriti o postojanju referentne kamatne stope, pa banke kao najznačajniju kunsku referentnu kamatnu stopu navode onu realiziranu u međubankovnoj trgovini, dok za eurske plasmane kao referentne stope koriste LIBOR i EURIBOR.

Tablica 10. Jesu li navedene tržišne stope za vas referentne (1: da, 2: ne)?

Kamatna stopa	Vagani prosjek			
	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
TNZ realizirana	1,9	2,0	1,2	1,2
EONIA	1,7	1,7	2,0	1,8
ZIBOR	1,3	1,2	1,5	1,3
Realizirana u izravnoj trgovini među bankama	1,2	1,2	1,2	1,5
LIBOR	1,0	1,0	1,0	1,2
EURIBOR	1,0	1,0	1,0	1,0

Izvor: HNB-ova anketa 2007.

Na međunarodno novčano tržište najviše se oslanjaju velike i srednje banke, posebno u izradi dugoročnijih planova upravljanja likvidnošću poput tromjesečnih i godišnjih planova, a slični rezultati dobiveni su i kada je u pitanju oslanjanje na banku majku, s time da se na nju najviše oslanjaju banke srednje veličine.

Tablica 11. U kojoj mjeri računate na međunarodno tržište novca u redovitom planiranju i upravljanju likvidnošću vaše banke (1: nimalo, 2: donekle, 3: u velikoj mjeri)?

Horizont planiranja likvidnosti banke	Vagani prosjek			
	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Dnevno	2,0	2,0	2,5	1,1
Tjedno	2,2	2,2	2,5	1,1
Mjesečno	2,3	2,4	2,5	1,2
Tromjesečno	2,7	2,9	2,3	1,2
Godišnje	2,7	2,9	2,6	1,2
U iznimnim okolnostima smanjene likvidnosti	2,3	2,4	2,2	1,2

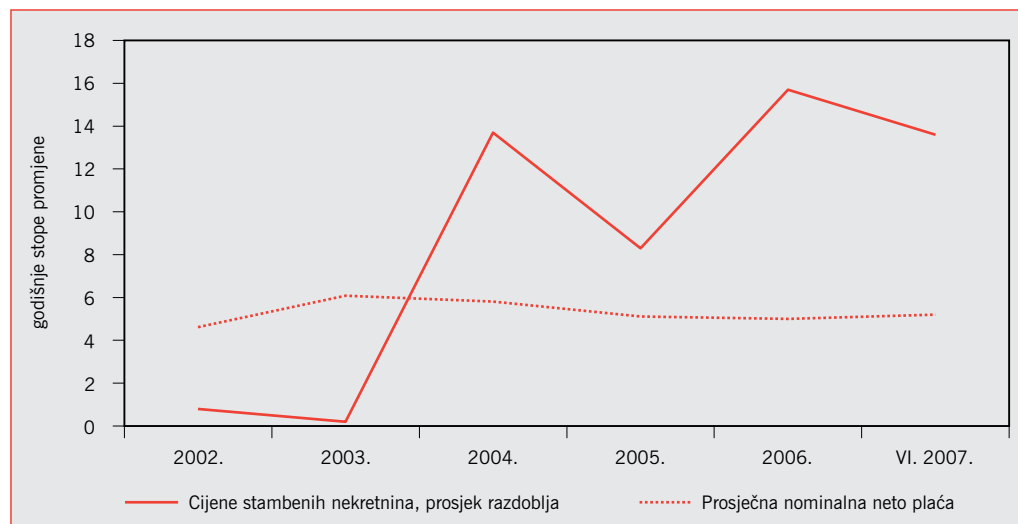
Izvor: HNB-ova anketa 2007.

Budući da se na domaćem novčanom tržištu može trgovati na dva načina – izravno na međubankovnom tržištu i neizravno, uz posredovanje Tržišta novca Zagreb, jedno od pitanja u anketi odnosilo se na činitelje koje banke uzimaju u obzir pri donošenju odluke o načinu trgovanja. Veće banke preferiraju izravno trgovanje jer im je to cjenovno povoljnije i zato što se tamo trguje većim iznosima, iako napominju da u situacijama kada ne mogu namiriti svoje potrebe na međubankovnom tržištu trguju i preko TNZ-a. Male se banke uglavnom koriste uslugom TNZ-a, ali povremeno trguju i izravno što katkad ovisi o slobodnim limitima ostalih sudionika prema njima.

Kretanja na tržištu nekretnina

Osim snažnog rasta cijena dionica, u posljednjih nekoliko godina u Hrvatskoj su zabilježene i visoke stope rasta cijena nekretnina. Mjereno hedonističkim indeksom cijena nekretnina (HICN)², koji osim cijene četvornog metra stambene površine u obzir uzima i karakteristike nekretnine, zabilježen je nastavak snažnog rasta cijena stambenih nekretnina započet u 2004., a njegova je godišnja stopa promjene u prvom polugodištu 2007. iznosila 13,6%.

Slika 14. Prosječna realna neto plaća i cijene stambenih nekretnina

Izvori: HNB, DZS

2 Izračun HNB-a na temelju podataka Burze nekretnina.

Ukupno gledano, bankari smatraju da je na snažan rast cijena nekretnina u Hrvatskoj utjecalo nekoliko činitelja: povećana potražnja i slaba ponuda zbog nedovoljne izgradnje u razdoblju od 1990. do 2002., a posebno u ratnim godinama te dugogodišnja podcijenjenost postojećih nekretnina. Približavanje Hrvatske trenutku ulaska u EU utjecat će, prema ocjenama mnogih bankara, na cijene nekretnina zbog otvaranja tržišta strancima, a posebno na cijene nekretnina u obalnom području. Više od polovine banaka smatra kako su cijene nekretnina već prenapuhane, ali naglašavaju da moguće ispuhivanje cjenovnog balona ne bi imalo značajnije negativne posljedice za njihovo poslovanje jer su prilikom odobravanja kredita za kupnju nekretnina oprezne u procjeni vrijednosti nekretnine, a sama nekretnina najčešće nije jedini instrument osiguranja. Bankari koji smatraju da je riječ o cjenovnom balonu kao uzroke njegova nastanka navode sve veću dostupnost kredita (u kreditnoj ekspanziji predvode strane banke), očekivanje snažne potražnje za nekretninama nakon ulaska Hrvatske u EU i slična kretanja u ostalim tranzicijskim zemljama, a neki spominju i postojanje snažnoga građevinskog lobija koji je višestruko povećao svoje marže. Manji dio banaka smatra da se zbog spomenute dugogodišnje podcijenjenosti nekretnina ne može govoriti o balonu te očekuju daljnji rast njihovih cijena kako se bude približavao ulazak Hrvatske u EU.

Pravosudni sustav

Kao i u prethodnoj anketi, većina bankara izjasnila se da u sudskoj praksi i zaštiti banaka kao vjerovnika nije došlo do pozitivnih promjena. Ističu da zbog birokratiziranosti i nedjelotvornosti sudova sporovi i dalje traju jako dugo te je potraživanja u većini slučajeva izuzetno teško ili gotovo nemoguće naplatiti, a smatraju i da je sustav općenito skloniji dužnicima nego vjerovnicima i da socijalni element nerijetko prevladava nad pravnim. Dio bankara vjeruje kako bi kvalitetnija regulativa riješila veći dio problema, ali znatan je broj onih koji smatraju da postojeća regulativa nije loša, ali se ne provodi kako bi trebalo, pri čemu posebno ističu nezadovoljstvo radom sudaca koji dopuštaju predugo trajanje sporova. Ističu i da se Ovršni zakon prečesto mijenja, s time da ocjenjuju da njegove promjene uglavnom nisu pridonijele poboljšanju njihova položaja u sudskim sporovima.

Tablica 12. Koliko se slažete s iznesenim tvrdnjama (1: potpuno; 2: djelomično i 3: uopće ne)?

Tvrdnja	Vagani prosjek			
	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici podmitljivi	2,1	2,1	2,4	2,2
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici izloženi političkom pritisku	2,4	2,5	2,0	2,0
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su zakoni nejasni	2,1	2,2	1,8	1,9
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici neuvježbani	1,9	1,9	1,8	2,1
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici općenito nakloniji određenim društvenim skupinama, npr. dužnicima	1,7	1,6	2,4	1,8

Tvrdnja	Vagani prosjek			
	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Sudski sporovi traju dugo jer je broj sudskih službenika nedostatan	2,7	2,7	2,3	2,3
Sudski sporovi traju dugo jer su sudske procedure nepotrebno složene	1,9	1,8	2,3	1,7
Sudski sporovi traju dugo jer zakon dopušta brojne taktike otezanja	1,7	1,7	1,7	1,6
Sudski sporovi traju dugo jer suci nepotrebno dopuštaju taktike otezanja	1,3	1,2	1,7	1,6

Izvor: HNB-ova anketa 2007.

Kao veliki problem bankari ističu i neadekvatno obrazovanje nekih sudaca i sudskih službenika kada je u pitanju bankarska ili općenito ekonomska problematika, a nekoliko banaka predlaže specijalizaciju dijela sudaca za takvu vrstu sudskih postupaka.

6. Zaključak

Rezultati petoga HNB-ova istraživanja banaka donose nam nekoliko zaključaka o događajima i procesima koji su obilježili bankarski sektor u 2005. i 2006. godini te naznake mogućeg smjera daljnjeg razvoja bankarstva u idućem srednjoročnom razdoblju. U 2005. i 2006. banke su u stabilnom makroekonomskom okružju iskoristile povoljna gospodarska kretanja te su, unatoč mjerama središnje banke za usporavanje rasta kreditnih plasmana i inozemnog zaduživanja, uspjele ostvariti visoke stope rasta aktive i relativno visoku profitabilnost. Za razliku od prethodne ankete, bankari su svjesni negativnog utjecaja rasta plasmana na povećanje inozemnog duga i manjka platne bilance te su prepoznali motivaciju HNB-a da obuzda nepovoljna kretanja u vanjskoj ravnoteži zemlje. Priznali su da im je paleta monetarnih i bonitetnih mjera zaista smanjila profitabilnost. Konkurencija među bankama i dalje je primjetna u svim segmentima poslovanja, a predviđa se da će se u 2008. godini dodatno zaoštriti. Većina banaka vjeruje u svoj samostalan opstanak na tržištu i u blago povećanje svoga tržišnog udjela. S druge strane, nekoliko banaka predviđa mogućnost spajanja s nekom domaćom bankom ili preuzimanja od domaće ili strane banke, pa se može reći da proces konsolidacije na hrvatskom bankarskom tržištu, iako usporen, još nije sasvim završen.

Strategija raspršivanja rizika prema sektorima u idućem srednjoročnom razdoblju ostat će slična sadašnjoj: gotovo sve najveće i neke srednje banke i dalje smatraju trgovačka društva i stanovništvo podjednako važnima, dok su neke srednje i većina malih banaka tradicionalno usredotočene ili na jedan ili na drugi sektor. Banke očekuju da će potražnja stanovništva za kreditima u 2008. ostati na istoj razini. Nasuprot tome, porast potražnje trgovačkih društava za kreditima očekuje čak dvije trećine banaka. Unatoč tome banke su izjavile da će zbog kombinacije mjera središnje banke koje su negativno utjecale na njihovu profitabilnost pokušati povećati financiranje stanovništva u odnosu na financiranje trgovačkih društava.

U uvjetima ograničenoga kreditnog rasta i smanjenih kamatnih marži banke će dio smanjenja prihoda pokušati nadoknaditi nekamatnim prihodima, pa različite usluge zauzimaju sve važnije mjesto u njihovoj poslovnoj strategiji. Uz kreditno-depozitne poslove s privatnim sektorom, kao osobito važan ističu platni promet u zemlji i s inozemstvom u kojem ostvaruju približno jednu trećinu ukupnih nekamatnih prihoda. Mnoge banke u budućnosti će veću pozornost posvetiti poslovima vezanim uz tržište kapitala, što je razumljivo s obzirom na to da su same banke uspjeh takvih proizvoda i usluga ocijenile većim od očekivanja. Kao i u prethodnoj anketi, još uvijek malu potražnju za instrumentima zaštite od valutnoga i kamatnog rizika banke pripisuju neinformiranosti i konzervativizmu većine hrvatskih gospodarstvenika, ali i višegodišnjem stabilnom tečaju kune prema euru.

Kao svoj najznačajniji poslovni rizik banke su ponovo navele kreditni rizik, a upravljanje tim rizikom u odnosu na prethodnu anketu dosta je napredovalo, pogotovo u organizacijskom aspektu. Uz to, u sklopu priprema za uvođenje standarda propisanih Baselom II, neke su banke poboljšale precizno mjerenje kreditnog rizika, što namjeravaju i nadalje usavršavati. S druge strane, napredak u upravljanju operativnim rizikom čini se mnogo manji. Većina banaka koje donekle sustavno upravljaju ovim rizikom još je uvijek usmjerena na njegovo identificiranje i procjenu, a u budućnosti planiraju započeti s kontinuiranim praćenjem i naprednim upravljanjem operativnim rizikom. O tržišnim rizicima, u skladu s očekivanjima, svakodnevno vode računa samo velike i neke srednje banke, koje su im i najviše izložene. Među njima je najraširenije napredno mjerenje valutnog rizika, što je sasvim u skladu s relativnom važnosti toga rizika u hrvatskom bankarstvu.

Snažan razvoj nebankarskih financijskih posrednika u posljednjih nekoliko godina doveo je do toga da su banke počele osjećati konkurenciju ovih institucija, koju su još 2004. godine ocijenile zanemarivom. To se suparništvo najjače odražava na prikupljanje izvora sredstava gdje bankama investicijski fondovi, a odnedavno i izravna ulaganja stanovništva na tržište kapitala, otimaju dio depozitne baze. Banke se slažu u procjeni da će se ovakvi trendovi u budućnosti nastaviti, ali i da će banke unatoč tome ostati najvažniji financijski posrednici na hrvatskom tržištu.

Literatura

- Bloomberg, razni sadržaji, službena internetska stranica www.bloomberg.com
EURIBOR, internetska stranica pod sponzorstvom FBE i ACI, www.euribor.org
Cerutti, E., Dell’Ariccia, G., Martínez Pería, M. S. (2005.): *How Banks Go Abroad: Branches or Subsidiaries?*, World Bank Policy Research Working Paper, br. 3753, listopad
Galac, T., Dukić, L. (2005.): *Rezultati četvrtoga HNB-ova anketiranja banaka*, Hrvatska narodna banka, Pregledi, P-20, kolovoz
Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, razni sadržaji, službena internetska stranica www.hanfa.hr
Hrvatska narodna banka, *Bilten o bankama*, brojevi 12, 13 i 14
Hrvatska narodna banka: *Croatia, Financial Sector Assessment Program (FSAP) Update, Questionnaire*, 2007.
Hrvatska narodna banka, *Makrobonitetna analiza*, br. 5
Međunarodni monetarni fond, razni sadržaji, službena internetska stranica www.imf.org
Odluka o graničnoj obveznoj pričuvi, “Narodne novine”, br. 99, 19. srpnja 2004.

Odluka o graničnoj obveznoj pričuvi, "Narodne novine", br. 146, 12. prosinca 2005.

Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o adekvatnosti kapitala, "Narodne novine", br. 130, 29. studenoga 2006.

Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o klasifikaciji plasmana i potencijalnih obveza banaka, "Narodne novine", br. 74, 5. srpnja 2006.

Odluka o izmjeni Odluke o graničnoj obveznoj pričuvi, "Narodne novine", br. 22, 16. veljače 2005.

Odluka o izmjeni Odluke o graničnoj obveznoj pričuvi, "Narodne novine", br. 64, 23. svibnja 2005.

Odluka o klasifikaciji plasmana i potencijalnih obveza banaka, "Narodne novine", br. 149, 19. prosinca 2005.

Odluka o minimalno potrebnim deviznim potraživanjima, "Narodne novine", br. 104, 20. rujna 2006.

Odluka o posebnoj obveznoj pričuvi na obveze po izdanim vrijednosnim papirima, "Narodne novine", br. 18, 15. veljače 2006.

Odluka o upisu obveznih blagajničkih zapisa, "Narodne novine", br. 142, 28. prosinca 2006.

Svjetska banka, razni sadržaji, službena internetska stranica www.worldbank.org

Zagrebačka burza, razni sadržaji, službena internetska stranica www.zse.hr

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o bankama, "Narodne novine", br. 141, 27. prosinca 2006.

Zakon o kreditnim unijama, "Narodne novine", br. 141, 27. prosinca 2006.

Zakon o leasingu, "Narodne novine", br. 135, 13. prosinca 2006.

Dodatak 1. Pitanja i odgovori iz prvog dijela ankete

1. Koliki je sadašnji te ciljani udio (u postocima) klasičnog financiranja (kreditima) kod sljedećih kategorija klijenata vaše banke?	Sadašnje stanje				Cilj do kraja 2009.			
	Aktivnost	Min	Vagani prosjeck	Obični prosjeck	Max	Min	Vagani prosjeck	Obični prosjeck
Trgovačka društva iz zemlje vlasnika (ako je banka u stranom vlasništvu)	0,0	0,8	0,3	10,0	0,0	0,6	0,2	5,0
Ostala inozemna ili međunarodna trgovačka društva	0,0	0,6	0,2	5,0	0,0	0,9	0,4	5,0
Velika domaća trgovačka društva	0,0	15,4	11,3	66,0	0,0	12,4	8,4	30,0
Srednja trgovačka društva	0,0	18,7	17,0	63,1	0,0	19,0	17,5	40,0
Mala trgovačka društva	0,0	9,1	21,8	74,3	0,0	10,1	21,2	70,0
Slobodne profesije i obrtnici	0,0	3,2	6,2	24,0	0,0	3,6	7,9	25,0
Stanovništvo bez slobodnih profesija i obrtnika	9,0	45,3	39,8	96,0	9,0	47,6	36,2	65,0
Država	0,0	6,0	1,7	10,0	0,0	4,6	1,4	8,1
Ostalo	0,0	1,0	0,7	4,0	0,0	1,5	0,8	10,0

2. Zašto se koristite inozemnim izvorima da biste financirali svoje plasmane?	Broj odgovora	% broja	% aktive
Ročna struktura domaćih depozita je neprikladna	15	45	94
Rast domaćih depozita je prespor	13	39	73
Inozemni izvori su stabilniji (manje volatilni)	8	24	40
Inozemni izvori su jeftiniji	6	18	6
Ne koristimo se inozemnim izvorima financiranja	13	39	4
Matica ima viškove sredstava koje želi profitabilno investirati	1	3	0

Napomena: Dopusšteno je zaokružiti više ponuđenih odgovora

3. Namjerava li vaša banka u razdoblju od 2007. do 2009. izdavati dužničke vrijednosne papire?	Obveznice			Komercijalni zapisi		
	Broj odg.	% broja	% aktive	Broj odg.	% broja	% aktive
Da, u kunama	4	12	42	4	12	18
Da, u eurima	3	9	18	2	6	18
Ne, ni u kunama ni u eurima	27	82	58	27	82	58

4. Kakav očekujete da će biti tržišni udio vaše banke do kraja 2009. godine u odnosu na sadašnje stanje?	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veći	3	9	1
2. Nešto veći	19	58	75
3. Podjednak	9	27	23
4. Nešto manji	1	3	0
5. Mnogo manji	0	0	0

5. Ocijenite koliko je za vašu banku važna svaka od ponuđenih kategorija bankarskih poslova s obzirom na sadašnja i buduća ulaganja u ljudske potencijale i materijalne resurse za razvoj dotične kategorije posla, ocjenama od 1 do 3 (1: nevažna, 2: prosječno važna, 3: natprosječno važna).	Sadašnje stanje (vagani prosjek)				Cilj/predviđanje do 2009. (vagani prosjek)			
	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Kreditno-depozitni poslovi s privatnim nefinancijskim sektorima	2,7	2,6	3,0	2,8	2,7	2,6	3,0	3,0
Obavljanje usluga platnog prometa s inozemstvom	2,7	2,8	2,2	2,7	2,7	2,7	2,7	2,9
Obavljanje usluga platnog prometa u zemlji	2,7	2,7	2,8	2,7	2,7	2,7	3,0	2,9
Trgovanje inozemnim sredstvima plaćanja	2,4	2,4	2,2	2,1	2,5	2,7	1,7	2,4
Kreditiranje javnih i pretežno državnih poduzeća	2,3	2,4	2,0	1,7	2,3	2,4	2,2	1,9
Trgovanje na međubankovnom tržištu novca	2,3	2,3	2,0	2,1	2,3	2,3	2,0	2,2
Kreditiranje države i lokalne samouprave	2,0	2,1	2,0	1,6	2,2	2,3	1,8	1,9
Financijski lizing	1,9	2,0	1,6	1,1	2,1	2,2	1,6	1,5
Operativni lizing	1,9	2,0	1,6	1,0	2,1	2,2	2,2	1,4
Poslovi mirovinskog osiguranja	1,9	2,1	1,0	1,1	2,0	2,1	1,5	1,5
Trgovanje na tržištu kapitala za račun klijenta	1,9	1,9	1,9	1,5	2,5	2,6	2,2	2,2
Upravljanje investicijskim portfeljem	1,8	2,0	1,3	1,5	2,5	2,6	1,8	2,2
Investicijsko savjetovanje	1,8	1,9	1,3	1,4	2,4	2,5	2,0	2,3
Ekonomске, poslovne i financijske analize za klijente	1,8	2,0	1,2	1,3	2,2	2,3	2,0	1,8
Trgovanje na novčanom tržištu za račun klijenta	1,8	1,9	1,5	1,3	2,3	2,4	1,7	2,1
Poslovi životnog/neživotnog osigurnaja	1,6	1,7	1,5	1,7	2,0	2,0	1,8	1,9
Kreditiranje financijskih institucija	1,6	1,7	1,5	1,5	1,6	1,7	1,5	1,7
Trgovanje na tržištu izvedenica za račun klijenta	1,6	1,7	1,5	1,1	2,3	2,4	2,0	2,0
Komisioni i mandatni poslovi	1,5	1,5	1,5	1,6	1,6	1,5	1,7	2,0

6. Ocijenite vjerojatnost (u postocima) sljedećih scenarija za razvoj vaše banke do kraja 2009. godine.	Vagani prosjek			
	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Samostalan opstanak	85	92	69	57
Spajanje s domaćom bankom	4	0	24	5
Preuzimanje od strane domaće banke	2	1	0	14
Preuzimanje domaće banke	2	1	6	5
Spajanje sa stranom bankom	2	3	0	0
Preuzimanje od strane strane banke	4	4	0	16
Preuzimanje strane banke	0	0	0	2

7. Koji su vaši planovi za razdoblje do kraja 2009. godine? Kod svakog odgovora zaokružite vjerojatni scenarij (1: ako je u planu smanjenje, 2: ako neće biti promjene, 3: ako će doći do povećanja).	Vagani prosjek			
	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Broj korisnika e-bankarstva	3,0	3,0	3,0	3,0
Broj proizvoda i usluga obuhvaćenih naknadama	3,0	3,0	3,0	3,0
Ukupni broj proizvoda i usluga	3,0	3,0	3,0	3,0
Ulaganja u razvoj informatičko-računalnih sustava	3,0	3,0	3,0	3,0
Broj ATM-a	3,0	3,0	3,0	2,9
Broj korisnika SMS/telefonskog bankarstva	3,0	3,0	3,0	2,8
Broj poslovnica	2,9	3,0	2,8	2,7
Broj zaposlenih	2,9	3,0	2,5	2,5
Broj korisnika m-bankarstva	2,9	2,9	2,8	2,6
Trošak promidžbe	2,9	2,9	2,8	2,9
Financiranje stanovništva u odnosu na poduzeća	2,5	2,6	2,4	2,2
Provizije i naknade	2,4	2,4	2,5	2,5
Trošak vanjskih analitičkih i informatičkih usluga	2,4	2,4	2,5	2,6
Aktivne kamatne stope	2,0	2,0	2,2	1,7
Broj stečajeva nad dužnicima	2,0	2,0	1,8	2,0
Pasivne kamatne stope	1,9	1,8	3,0	1,9

8. Koji su vaši planovi u vezi s dokapitalizacijom banke?	Broj odgovora	% broja	% aktive
Banka je dokapitalizirana u 2006. godini	13	39	62
Banka će biti dokapitalizirana tijekom 2007.	17	52	64
Banka će biti dokapitalizirana tijekom 2008.	11	33	27
Banka će biti dokapitalizirana tijekom 2009.	4	12	0
Dokapitalizacija nije u planu	4	12	4

Napomena: Dopusšteno je zaokružiti više ponuđenih odgovora

9. Ocijenite tržišni uspjeh proizvoda ili usluge ocjenama od 1 do 5 (1: iznad očekivanja, 2: u skladu s očekivanjima, 3: ispod očekivanja, 4: prerano je za ocjenu, 5: nemamo u ponudi) i kratko obrazložite razloge uspjeha, odnosno neuspjeha.				
Proizvod/usluga	Broj ponuditelja proizvoda/usluge	% aktive ponuditelja proizvoda/usluge	Uspješnost uvođenja (vagani prosjek)	Uspješnost uvođenja (obični prosjek)
Upravljanje investicijskim fondovima	12	81	1,1	1,9
Aranžiranje izdanja državnih VP-a	12	86	1,3	1,8
Upravljanje mirovinskim fondovima	9	76	1,4	1,8
Aranžiranje izdanja korporacijskih VP-a	11	85	1,6	2,1
Paketi proizvoda za građane	20	90	1,7	2,1
Devizne razmjene (swaps)	12	82	1,7	1,8
Osobno bankarstvo	23	95	1,7	2,3
E-bankarstvo	29	99	1,8	2,3
Skrbništvo nad vrijednosnim papirima	17	87	1,9	2,3
Brokerske usluge	19	94	2,0	2,3
Financijski lizing	11	77	2,0	2,3

Strukturirani proizvodi za stanovništvo	23	86	2,0	2,3
Operativni lizing	11	77	2,0	2,6
Rentna štednja	28	96	2,0	2,0
Prodaja životnog osiguranja	16	89	2,0	2,5
Terminski ugovori – forvard	15	91	2,0	2,4
Paketi proizvoda za poduzeća	18	71	2,0	2,5
Privatno bankarstvo	14	81	2,1	2,6
Forfajting	16	60	2,3	1,9
M-bankarstvo	9	50	2,3	2,6
Faktoring	26	86	2,4	2,2
Upravljanje gotovinom i imovinom	21	92	2,5	2,5
Revolving kreditne kartice	17	93	2,6	2,6
Analize i prognoze	13	77	2,6	2,8
Kamatne razmjene (swaps)	9	60	2,6	2,3
Kamatne ročnice	8	58	2,6	2,2
Investicijsko savjetovanje	16	88	2,9	3,0
Strukturirani proizvodi za poduzeća	23	84	2,9	2,6
Devizne ročnice	8	59	3,0	3,2
Opcije	10	49	3,4	2,5
Kamatni forvardi	6	43	3,6	3,5

10. Broj banaka na hrvatskom tržištu trenutno je:	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veći od optimalnoga	2	6	18
2. Veći od optimalnoga	18	55	75
3. Optimalan	11	33	6
4. Manji od optimalnoga	1	3	0
5. Mnogo manji od optimalnoga	0	0	0

11. Konkurencija među bankama na hrvatskom tržištu u 2008. i 2009. bit će:	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veća	12	36	31
2. Nešto veća	14	42	59
3. Podjednaka	5	15	9
4. Nešto manja	1	3	0
5. Mnogo manja	0	0	0

12. Ocijenite ocjenama od 1 do 3 (1: doprinosi trendu, 2: nema utjecaja, 3: djeluje u suprotnom smjeru) utjecaj konkurencije u hrvatskome bankarskom sektoru na sljedeće trendove.				
Procesi/trendovi	Utjecaj konkurencije do 2007.		Nastavak trenda od 2007.	
	Vagani prosjek	Obični prosjek	Vagani prosjek	Obični prosjek
Snažniji marketing bankovnih proizvoda	1,0	1,0	1,0	1,0
Smanjenje kamatne marže	1,0	1,1	0,8	0,7
Aktivnije tržište kapitala	1,0	1,1	1,0	1,0
Smanjenje razine naknada i provizija	1,1	1,4	0,9	0,7

12. Ocijenite ocjenama od 1 do 3 (1: doprinosi trendu, 2: nema utjecaja, 3: djeluje u suprotnom smjeru) utjecaj konkurencije u hrvatskome bankarskom sektoru na sljedeće trendove.				
Procesi/trendovi	Utjecaj konkurencije do 2007.		Nastavak trenda od 2007.	
	Vagani prosjek	Obični prosjek	Vagani prosjek	Obični prosjek
Uvođenje mnogih novih bankovnih proizvoda/usluga	1,1	1,0	1,0	0,9
Poboljšanje kvalitete postojećih proizvoda/usluga	1,1	1,0	1,0	1,0
Smanjenje razine aktivnih kamatnih stopa	1,1	1,1	0,5	0,5
Veća efikasnost banaka	1,1	1,2	0,9	0,9
Bolje upravljanje ostalim rizicima	1,2	1,3	1,0	1,0
Bolje upravljanje kreditnim rizikom	1,2	1,3	0,9	0,9
Podizanje razine pasivnih kamatnih stopa	1,2	1,3	0,8	0,8
Aktivnije devizno tržište	1,2	1,1	0,9	0,9
Aktivnije novčano tržište	1,2	1,2	0,8	0,9
Veća stabilnost bankarskog sektora	1,3	1,5	0,7	0,8
Unapređenje ostale regulative financijskog sustava	1,4	1,4	1,0	0,9
Povećanje broja proizvoda i usluga za koje se naplaćuje naknada ili provizija	1,4	1,2	0,9	0,9
Unapređenje regulative središnje banke	1,5	1,5	0,7	0,8
Veća profitabilnost banaka	2,5	1,9	0,8	0,7

13. Kakva je danas konkurencija koja bankama dolazi od strane nebankarskih financijskih institucija koje nisu u vlasništvu samih banaka?	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Zanemariva	6	18	17
2. Umjerena	20	61	81
3. Znatna	6	18	1

14. U usporedbi sa sadašnjim stanjem, kakva će u razdoblju do kraja 2009. biti konkurencija bankama koja dolazi od strane nebankarskih financijskih institucija koje nisu u vlasništvu samih banaka?	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veća	7	21	36
2. Nešto veća	19	58	42
3. Podjednaka	5	15	14
4. Nešto manja	1	3	8
5. Mnogo manja	0	0	0

15. Kakvu potražnju trgovačkih društava za bankovnim kreditima očekujete u 2008. i 2009.?	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veću	2	6	1
2. Nešto veću	19	58	63
3. Podjednaku	11	33	36
4. Nešto manju	0	0	0
5. Mnogo manju	0	0	0

16. Kakav postotak loših kredita trgovačkim društvima očekujete u 2008. i 2009.?	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veći	0	0	0
2. Nešto veći	3	9	11
3. Podjednak	22	67	64
4. Nešto manji	6	18	25
5. Mnogo manji	1	3	0

17. Kakvu potražnju stanovništva za bankovnim kreditima očekujete u 2008. i 2009.?	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veću	2	6	1
2. Nešto veću	15	45	12
3. Podjednaku	14	42	87
4. Nešto manju	1	3	0
5. Mnogo manju	0	0	0

18. Kakav postotak loših kredita stanovništvu očekujete u 2008. i 2009.?	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Mnogo veći	2	6	11
2. Nešto veći	9	27	34
3. Podjednak	16	48	44
4. Nešto manji	5	15	10
5. Mnogo manji	0	0	0

19. Postoji li u banci organizacijska jedinica koja se bavi savjetovanjem pravnih osoba oko korištenja pretpripravnih fondova EU?	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Ne, i ne planiramo je ustrojiti	16	48	7
2. Ne, ali je planiramo ustrojiti	11	33	40
3. Da, postoji	5	15	53

20. Kakva je danas vaša kreditna politika za stanovništvo u odnosu na 2004. godinu (1: blaža, 2: jednaka, 3: stroža)?	Vagani prosjek			
Uvjeti	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Uobičajeni omjer zaloga i kredita kod stambenih i hipotekarnih kredita	1,2	1,1	1,0	2,0
Broj jamaca za veće iznose kredita	1,2	1,2	1,0	1,7
Omjer prihoda jamaca i rate kredita	1,4	1,3	1,7	1,7
Trajanje procesa odobravanja ostalih dugoročnih kredita	1,5	1,5	1,6	1,6
Omjer prihoda dužnika i rate kredita	1,6	1,6	1,2	1,7
Broj mjeseci stalnog zaposlenja za izračun prosječnih primanja	1,7	1,6	1,7	2,1
Trajanje procesa odobravanja tipičnoga stambenog kredita	1,8	1,8	1,6	1,7
Obvezan poslovni odnos s bankom za dugoročno kreditiranje	1,9	1,9	2,0	1,9

21. Kakva je danas vaša kreditna politika za pravne osobe u odnosu na 2004. godinu (1: blaža, 2: jednaka, 3: stroža)?				
Uvjeti	Vagani prosjek			
	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Trajanje procesa odobravanja tipičnoga kredita	1,5	1,5	1,4	1,7
Minimalni broj jamaca	1,6	1,6	1,5	1,9
Omjer prihoda jamaca i anuiteta kredita	1,6	1,6	1,5	2,2
Dostupnost kredita bez zalog materijalne ili financijske imovine	1,6	1,7	1,0	2,1
Uobičajeni omjer zalog materijalne imovine i kredita	1,7	1,7	1,2	2,0
Obvezan poslovni odnos s bankom za dugoročno kreditiranje	1,8	1,6	2,4	2,1
Broj godina za koje se traže financijska izvješća	1,9	1,9	2,0	2,2

22. Smatrate li godišnju agregatnu stopu kreditnog rasta banaka veću od 20% opasnom za stabilnost hrvatskoga financijskog sustava?	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Da	15	45	25
2. Ne	17	52	75

23. Smatrate li godišnju stopu rasta ukupne inozemne zaduženosti svih sektora veću od 10% opasnom za stabilnost hrvatskoga financijskog sustava?	Broj odgovora	% broja	% aktive
1. Da	20	61	37
2. Ne	12	36	62

24. Koliko se slažete s iznesenim tvrdnjama (1: potpuno, 2: djelomično, 3: uopće ne)?				
Tvrdnja	Vagani prosjek			
	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici podmitljivi.	2,1	2,1	2,4	2,2
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici izloženi političkom pritisku.	2,4	2,5	2,0	2,0
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su zakoni nejasni.	2,1	2,2	1,8	1,9
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici neuvježbani.	1,9	1,9	1,8	2,1
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici općenito nakloniji određenim društvenim skupinama, npr. dužnicima.	1,7	1,6	2,4	1,8
Sudski sporovi traju dugo jer je broj sudskih službenika nedostatan.	2,7	2,7	2,3	2,3
Sudski sporovi traju dugo jer su sudske procedure nepotrebno složene.	1,9	1,8	2,3	1,7
Sudski sporovi dugo traju jer zakon dopušta brojne taktike otezanja.	1,7	1,7	1,7	1,6
Sudski sporovi traju dugo jer suci nepotrebno dopuštaju taktike otezanja.	1,3	1,2	1,7	1,6

25. Jesu li obratne repo aukcije središnje banke u protekle dvije godine pridonijele boljem upravljanju likvidnošću vaše banke, tj. u kojoj se mjeri na njih oslanjate pri planiranju likvidnosti (1: nimalo; 2: donekle, 3: jako)?				
	Vagani prosjek			
Horizont planiranja likvidnosti banke	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Dnevno	2,0	2,0	2,0	1,4
Tjedno	2,2	2,4	1,8	1,5
Mjesečno	2,3	2,5	2,2	1,5
Tromjesečno	1,9	2,0	2,2	1,4
Godišnje	1,6	1,6	1,9	1,5
U iznimnim okolnostima smanjene likvidnosti	2,3	2,4	2,2	1,8

26. U kojoj mjeri računate na međunarodno novčano tržište u redovitom planiranju i upravljanju likvidnošću vaše banke (1: nimalo, 2: donekle, 3: u velikoj mjeri)?				
	Vagani prosjek			
Horizont planiranja likvidnosti banke	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Dnevno	2,0	2,0	2,5	1,1
Tjedno	2,2	2,2	2,5	1,1
Mjesečno	2,3	2,4	2,5	1,2
Tromjesečno	2,7	2,9	2,3	1,2
Godišnje	2,7	2,9	2,6	1,2
U iznimnim okolnostima smanjene likvidnosti	2,3	2,4	2,2	1,2

27. U kojoj mjeri računate na banku majku u planiranju i upravljanju likvidnošću vaše banke (1: nimalo, 2: donekle, 3: u velikoj mjeri)?				
	Vagani prosjek			
Horizont planiranja likvidnosti banke	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Dnevno	1,8	1,8	2,4	1,2
Tjedno	1,8	1,8	2,4	1,2
Mjesečno	2,1	2,1	2,8	1,2
Tromjesečno	2,8	2,9	3,0	1,2
Godišnje	2,6	2,6	3,0	1,2
U iznimnim okolnostima smanjene likvidnosti	2,6	2,7	2,7	1,5

28. Jesu li navedene kamatne stope na tržištu za vas referentne i za koje svrhe (1: da, 2: ne)?				
	Vagani prosjek			
Kamatna stopa	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
TNZ realizirana	1,9	2,0	1,2	1,2
EONIA	1,7	1,7	2,0	1,8
ZIBOR	1,3	1,2	1,5	1,3
MB realizirana	1,2	1,2	1,2	1,5
LIBOR	1,0	1,0	1,0	1,2
EURIBOR	1,0	1,0	1,0	1,0

29. Slažete li se sa sljedećim tvrdnjama glede ponašanja banaka na novčanom tržištu (1: da, 2: ne)?				
Tvrdnja	Vagani prosjek			
	Sve banke	Velike banke	Srednje banke	Male banke
Kada se uzme u obzir provizija TNZ-a, kamatne stope u trgovini viškovima sredstava s posredovanjem TNZ-a i bez njega približno su jednake.	1,4	1,4	1,5	1,5
I kada se uzme u obzir provizija TNZ-a, kamatne stope su veće u trgovini viškovima sredstava bez posredovanja TNZ-a jer su pojedinačne transakcije znatno veće, što dovodi do premije rizika na likvidnost i (ili) izloženost.	1,7	1,7	1,5	1,7
Velike banke koriste se TNZ-om kao posrednikom pri uzajmljivanju sredstava kada se ne mogu namiriti u izravnoj međubankovnoj trgovini.	1,2	1,3	1,0	1,1
Velike banke koriste se TNZ-om kao posrednikom pri plasiranju sredstava kada ne mogu plasirati sve viškove u izravnoj međubankovnoj trgovini.	1,7	1,9	1,0	1,1
Velike banke koriste se TNZ-om kao posrednikom pri uzajmljivanju sredstava kada je cijena povoljna.	1,1	1,1	1,2	1,1
Velike banke koriste se TNZ-om kao posrednikom pri plasiranju sredstava kada je cijena povoljna.	1,4	1,5	1,2	1,2
Velike banke uglavnom se ne koriste TNZ-om kao posrednikom pri uzajmljivanju sredstava iz prethodno navedenih razloga.	1,6	1,7	1,6	1,5
Velike banke koriste se TNZ-om kao posrednikom pri plasiranju sredstava iz prethodno navedenih razloga.	1,7	1,7	2,0	1,4

Do sada objavljeni Pregledi:

Broj	Datum	Naslov	Autor(i)
P-1	Prosinac 1999.	Bankovni sustav u 1998. godini	–
P-2	Siječanj 2000.	Problemi banaka: uzroci, načini rješavanja i posljedice	Ljubinko Jankov
P-3	Veljača 2000.	Valutne krize: pregled teorije i iskustva 1990-ih	Ante Babić i Ante Žigman
P-4	Listopad 2000.	Analiza inozemnog duga Republike Hrvatske	Ankica Kačan
P-5	Travanj 2001.	Kreditna politika hrvatskih banaka: Rezultati drugoga HNB-ova projekta anketiranja banaka	Evan Kraft s Hrvojem Dolencem, Mladenom Dulibom, Michaelom Faulendom, Tomislavom Galcem, Vedranom Šošićem i Mladenom Mirkom Tepušem
P-6	Travanj 2001.	Što znači ulazak stranih banaka u Hrvatsku?	Tomislav Galac i Evan Kraft
P-7	Kolovoz 2001.	Value at Risk (Rizičnost vrijednosti) – Teorija i primjena na međunarodni portfelj instrumenata s fiksnim prihodom	Dražen Mikulčić
P-8	Rujan 2001.	Promet i ostvareni tečajevi na deviznom tržištu u Hrvatskoj	Tihomir Stučka
P-9	Listopad 2001.	Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku	Ante Babić, Andreja Pufnik i Tihomir Stučka
P-10	Siječanj 2002.	Vremenska konzistentnost i pozitivna teorija monetarne politike – teoretski temelji institucionalnog ustroja središnje banke	Maroje Lang
P-11	Siječanj 2002.	Analiza poslovanja stambenih štedionica u Republici Hrvatskoj	Mladen Mirko Tepuš
P-12	Lipanj 2002.	Deset godina tranzicije Središnje bankarstvo u srednjoeuropskim i istočnoeuropskim državama (uključujući baltičke države)	Warren Coats i Marko Škreb
P-13	Rujan 2002.	Fiskalna konsolidacija, inozemna konkurentnost i monetarna politika: odgovor WIWW-u	Evan Kraft i Tihomir Stučka
P-14	Veljača 2003.	Rezultati trećega HNB-ova anketiranja banaka: Hrvatski bankarski sektor u fazi konsolidacije i tržišnog pozicioniranja od 2000. godine do danas	Tomislav Galac
P-15	Kolovoz 2004.	Kako unaprijediti hrvatski sustav osiguranja štednih uloga?	Michael Faulend i Evan Kraft
P-16	Kolovoz 2004.	Pregled i analiza izravnih ulaganja u Republiku Hrvatsku	Alan Škudar
P-17	Rujan 2004.	Treba li Hrvatskoj razlikovanje premije osiguranja štednih uloga?	Tomislav Galac
P-18	Studen 2004.	Analiza modela stambenog financiranja u Republici Hrvatskoj	Mladen Mirko Tepuš
P-19	Svibanj 2005.	Kriteriji Europske unije s posebnim naglaskom na ekonomske kriterije konvergencije – Gdje je Hrvatska?	Michael Faulend, Davor Lončarek, Ivana Curavić i Ana Šabić
P-20	Kolovoz 2005.	Rezultati četvrtoga HNB-ova anketiranja banaka	Tomislav Galac i Lana Dukić
P-21	Listopad 2005.	Indeksi koncentracije bankarskog sektora u Hrvatskoj	Igor Ljubaj
P-22	Siječanj 2006.	Kontrola koncentracija u hrvatskome bankarskom sustavu	Tatjana Ružić
P-23	Ožujak 2006.	Analiza poslovanja stambenih štedionica: Rezultati drugoga HNB-ova projekta anketiranja stambenih štedionica	Mladen Mirko Tepuš

Upute autorima

Hrvatska narodna banka objavljuje u svojim povremenim publikacijama *Istraživanja*, *Pregledi* i *Rasprave* znanstvene i stručne radove zaposlenika Banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Prispjeli radovi podliježu postupku recenzije i klasifikacije koji provodi Komisija za klasifikaciju i vrednovanje radova. Autori se u roku od najviše dva mjeseca od primitka njihova rada obavještavaju o odluci o prihvatanju ili odbijanju članka za objavljivanje.

Radovi se primaju i objavljuju na hrvatskom i/ili na engleskom jeziku.

Radovi predloženi za objavljivanje moraju ispunjavati sljedeće uvjete.

Tekstovi moraju biti dostavljeni elektronskom poštom ili optičkim medijima (CD, DVD), a uz medij treba priložiti i ispis na papiru. Format zapisa treba biti Word for Windows, a preferira se RTF format kodne strane 437 ili 852.

Na prvoj stranici rada obvezno je navesti naslov rada, ime i prezime autora, akademske titule, naziv ustanove u kojoj je autor zaposlen, suradnike te potpunu adresu na koju će se autoru slati primjerci za korekturu.

Dodatne informacije, primjerice, zahvale i priznanja, mogu se uključiti u naslovnu stranicu. Ako je ta informacija dugačka, poželjno ju je uključiti u tekst, bilo na kraju uvodnog dijela bilo u posebnom dijelu teksta koji prethodi popisu literature.

Na drugoj stranici svaki rad mora sadržavati sažetak i ključne riječi. Sažetak mora biti jasan, deskriptivan, pisan u trećem licu i ne dulji od 250 riječi (najviše 1500 znakova). Ispod sažetka treba navesti do 5 ključnih pojmova.

Tekst treba biti otipkan s proredom, na stranici formata A4. Tekst se ne smije oblikovati, dopušteno je samo podebljavanje (bold) i kurziviranje (italic) dijelova teksta. Naslove je potrebno numerirati i odvojiti dvostrukim proredom od teksta, ali bez formatiranja.

Tablice, slike i grafikoni koji su sastavni dio rada, moraju biti pregledni, te moraju sadržavati: broj, naslov, mjerne jedinice, legendu, izvor podataka te bilješke (fusnote). Bilješke koje se odnose na tablice, slike ili grafikone treba obilježiti malim slovima (a,b,c...) i ispisati ih odmah ispod. Ako se posebno dostavljaju (tablice, slike i grafikoni), potrebno je označiti mjesta u tekstu gdje dolaze. Numeracija mora biti u skladu s njihovim slijedom u tekstu te se na njih treba referirati prema numeraciji. Ako su već umetnuti u tekst iz drugih programa (Excel, Lotus,...) onda je potrebno dostaviti i te datoteke u Excel formatu (grafikoni moraju imati pripadajuće serije podataka).

Ilustracije trebaju biti u standardnom EPS ili TIFF formatu s opisima u Helvetici (Arial, Swiss) veličine 8 točaka. Skenirane ilustracije trebaju biti rezolucije 300 dpi za sivu skalu ili ilustraciju u punoj boji i 600 dpi za lineart (nacrti, dijagrami, sheme).

Formule moraju biti napisane čitljivo. Indeksi i eksponenti moraju biti jasni. Značenja simbola moraju se objasniti odmah nakon jednadžbe u kojoj se prvi put upotrebljavaju. Jednadžbe na koje se autor poziva u tekstu potrebno je obilježiti serijskim brojevima u zagradi uz desnu marginu.

Bilješke na dnu stranice (fusnote) treba označiti arapskim brojkama podignutim iznad teksta. Trebaju biti što kraće i pisane slovima manjim od slova kojim je pisan tekst.

Popis literature dolazi na kraju rada, a u njega ulaze djela navedena u tekstu. Literatura treba biti navedena abecednim redom prezimena autora, a podaci o djelu moraju sadržavati i podatke o izdavaču, mjesto i godinu izdavanja.

Uredništvo zadržava pravo da autoru vrati na ponovni pregled prihvaćeni rad i ilustracije koje ne zadovoljavaju navedene upute.

Pozivamo zainteresirane autore koji žele objaviti svoje radove da ih pošalju na adresu Direkcije za izdavač ku djelatnost, prema navedenim uputama.

Hrvatska narodna banka izdaje sljedeće publikacije:

Godišnje izvješće Hrvatske narodne banke

Redovita godišnja publikacija koja sadržava godišnji pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja te pregled statistike.

Polugodišnje izvješće Hrvatske narodne banke

Redovita polugodišnja publikacija koja sadržava polugodišnji pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja te pregled statistike.

Tromjesečno izvješće Hrvatske narodne banke

Redovita tromjesečna publikacija koja sadržava tromjesečni pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja.

Bilten o bankama

Redovita publikacija koja sadržava pregled i podatke o bankama.

Bilten Hrvatske narodne banke

Redovita mjesečna publikacija koja sadržava mjesečni pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja te pregled monetarne statistike.

Istraživanja Hrvatske narodne banke

Povremena publikacija u kojoj se objavljuju kraći znanstveni radovi zaposlenika banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Pregledi Hrvatske narodne banke

Povremena publikacija u kojoj se objavljuju informativno-pregledni radovi zaposlenika banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Tehničke bilješke

Povremena publikacija u kojoj se objavljuju informativni radovi zaposlenika Banke i vanjskih suradnika.

Hrvatska narodna banka izdavač je i drugih publikacija, primjerice: zbornika radova s konferencija kojih je organizator ili suorganizator, knjiga i radova ili prijevoda knjiga i radova od posebnog interesa za HNB i drugih sličnih izdanja.